

hele Island ingenlunde vil være noget uoverkommeligt Arbejde, naar det bliver fordelt paa en længere Aarrække.

Den ovenfor skitserede Methode er ikke „obligatorisk“. Forefindes der i en Egn et tilstrækkeligt Antal Fikspunkter, kan den fra Hjemlandet kendte —

og nøjagtigere — Fremgangsmaade anvendes helt eller delvis; dog maa Tidsanvendelsen ikke derved forøges undtagen for Byer og stærkt beboede Egne, og de for andre Formaal end Kort i 1:100000 nødvendige Detailler i Henseende til Bebyggelse, Kulturarbejder o. s. v. maa under alle Omstændigheder skaffes tilveje.

Geografiske og geologiske Undersøgelser ved den sydlige Del af Faxaflói paa Island.

Af Professor, Dr. phil. Th. Thoroddsen.

III. Den nordlige og vestlige Del af Halvøen Reykjanes.

Paa Grund af Regn og Taage kunde jeg først d. 31. Juli atter bryde op fra Reykjavik. Paa den ny Udflugt, der varede noget over 3 Uger, undersøgte jeg Kyststrækningerne ved Faxaflói og hele den vestlige, lavere Del af Reykjaneshalvøen. Hvor Jordbunden i de lavere Egne ikke dækkes af nyere Lavastrømme, dannes Underlaget af isskuret Dolerit. De doleritiske, præglaciale Lavaer have en betydelig Mægtighed, undertiden 50—60 M. og derover. Bjergarten er i Almindelighed graalig eller graa, grovkrystallinsk og porøs og har ofte en Mængde smaa, tomme Celler eller Blærer; Feldspath, Magnetjern og Augit træde som oftest ret tydelig frem, og noget Olivin indeholder Doleriten næsten allevegne. Nogle Steder optræder Olivinen i saa stor Mængde, at den danner Bjergartens Hovedmasse; andre Steder ere Doleriterne tættere og mere fintkornede, eller de ere porfyritiske, og ofte indeholde de sorte, smeltede, glasagtige Partikler, Tachylit eller lignende. At Doleriten langs Reykjanes nordlige Side er en gammel Lava er meget iøjnefaldende; den har en fuldstændig Lavastruktur. Naar man undersøger de enkelte Doleritbænke, ser man, at Underfladen er slaggeagtig, derpaa bliver Bjergarten tættere, og nærmest ved Overfladen blive Blærummene mere og mere talrige for tilsidst at gaa over til en halvsmeltet Slaggeskorpe. Paa kløvede Doleritblokke ser man ofte nogle ejendommelige rør- eller stribeformede Partier, der fra Doleritbænkens Indre gaa op imod Overfladen og som ere blevne dannede af de opstigende Dampene i den flydende Lava; disse Partier ere mere porøse end den øvrige Grundmasse og i dem findes en Mængde forskellige formede Blærer. Mange Steder findes disse Rør

i Mængde tæt ved hverandre. Ved Kysten ser man ofte, at Doleriten ved Havvandets Indflydelse paa en underlig Maade er sønderødt og gennemhullet, idet disse porøse Partier lettere opløses end den øvrige Masse. Doleritstrømmenes oprindelige, bølgeformede Overflade ses endnu tydelig flere Steder f. Eks. meget smukt ved Njarðvik. I Nærheden af Laugarnes ved Reykjavik ses tydelige Skurstriber tværs over Lavabølgerne. De øverste Doleritlag ere blevne skurede, og det meste af det løse, slaggede Materiale er bleven fejlet ned i Lavningerne eller ført bort, senere er dog den isskurede Overflade ofte bleven meget søndersprængt af Frostene, og danner en „Ur“ af kantede Klippeblokke. Skuringsmærker ere almindelige, men dog kun faa Steder særlig tydelige formodetst Overfladens Forvitring; imellem Leira og Utskálar findes bl. a. udstrakte polerede Klippeflader og Roches moutonnées. Doleriten er ofte søjleformigt afsondret, og ved Njarðvik og Hólmsberg findes smaa, uordentlig sammenklistrede Lag af Palagonitbreccie imellem Doleritbænkene; de i denne Breccie indlejrede Stykker bestaa alle af Dolerit.

Nogle Tufdannelser yngre end Doleriten optræde i Nærheden af Reykjavik og Keflavik. I Reykjavik har denne Tuf den største Mægtighed i Fossvogur, hvor den flere Gange er beskrevet; den optræder som en ægte Kystdannelse med discordant Parallelstruktur. De enkelte Lag ere meget forskellige, nogle ere fintkornede, leragtige, haarde eller løse, andre bestaa af grove Konglomerater, de optræde i alle mulige Stillinger, stærkt bøjede, hældende og indkilede imellem hverandre. Lignende Tuf findes ved Rauðará og Fúlartjörn Øst for Reykjavik, paa Skildinganesmelar under Grusbekæmpningen o. fl. St., og den indeholder allevegne

fossile Skallelevninger med de samme Former, der endnu leve ved Kysten¹⁾. Ved Keflavik optræder Tuffen under aldeles samme Forhold som ved Fossvogur; i meget bøjede, vekslende Lag af fin skifret Ler og grove Konglomerater med Stykker af den underliggende Dolerit. Ved Leira Syd for Keflavik ses ogsaa nogle sonderbrudte Tuflag, der utvivlsomt høre herunder.

Fra Reykjavik drog vi til Havnefjord og derpaa langs Kysten mod Vest. Hafnarfjörður (Havnefjord), der nu er forbunden med Reykjavik ved en Kørevej og en Telefonledning, er en lille Handelsplads med en god og sikker Havn, en af de bedste ved Faksebugten, den har dog siden Reykjaviks Opkomst tabt meget af sin gamle Betydning. Indbyggerne ernære sig hovedsagelig ved Fiskeri, men Handelen er meget mindre end i gamle Dage, og Indbyggerantallet har været i Aftagende, indtil det atter har hævet sig i de sidste Aar (1893. 575, 1895. 529, 1897. 435, 1890. 374, 1901. 599). Havnefjord er Sædet for Sysselmanden i Gullbringu og Kjósarsyssel og har en Realskole, hvortil der ogsaa er knyttet et Kursus for Seminarister. Lavastrømmen Hafnarfjarðarhraun naar imellem Garðar og Handelsstedet helt ned til Søen, og mange Huse og Hytter ere byggede i Lavahulerne og imellem Lavaryggene; Byen skjules saaledes af den høje Lava, at man fra Landevejen slet ikke ser Husene, før man er tæt ved dem, fra Søen tager Byen sig derimod ganske malerisk ud. I gamle Dage (i den tyske Tid) stode Handelshusene sønden for Fjorden paa Hvaleyrargrandi, men senere blev denne Tange stærkt medtaget af Havet, saa at Søen hist og her flyder over den i Flodtiden. Ovenfor denne Tange, er der en lille, 3—400 M. bred Lagune, der kaldes Hvaleyrartjörn, den bruges til Vinterleje for Fiskerskibe. Senere blev Handelshusene flyttede til den nordlige Del af Havnefjord, hvor de nu staa²⁾. I det 15. og 16. Aarhundrede var Havnefjord Islands mest besøgte Handelsplads og kaldes paa gamle Kort ofte Haneford. Havnefjord besejledes i d. 15. Aarh. mest af Englændere, i det 16. Aarh. mest af Tyskere. Pesten 1493, der foraarsagede en almindelig Mandedød paa Island, skal efter Sagnet være bleven indført i Havnefjord med engelsk Klæde. Engelske og tyske Købmænd udfægtede i Begyndelsen af det 16. Aarh. ofte deres Stridigheder i Havnefjord, og undertiden kom det til formelige Slag imellem de

to Nationers Handelsskibe. Til sidst blev Englænderne fordrevne af Hamburgerne 1518 efter en haard Dyst, der kostede Tyskerne 40 Døde. Hamburgerne havde siden i det 16. Aarh. en af deres Hovedstabelpladser i Havnefjord, indtil de ved den danske Monopolhandels Indførelse 1602 blev fordrevne fra hele Landet¹⁾.

Naar man har passeret Havnefjord og er kommen forbi Hvaleyri, en Gaard, der staar paa et Næs, som begrænser Fjorden mod Vest, møder man atter uaaedelige Lavastrømme, der gaa helt ned til Havet og begrænse hele Kysten herfra til det stejle, men lave Forbjerg Vogastapi, paa en Strækning af omtr. 25 Kilometer. Disse gamle Lavastrømme, der især synes at stamme fra Udbrudssteder ved Fagradalsfjöll kaldes Strandahraun og Almenningur. Mange af de Kratere, som i Tidens Løb have udgydt disse Lavaflomme, ere rimeligvis forsvundne, nogle ere blevne begravede af nyere Lavaudflod, andre udjævnedes ved Vandets og Luftens Erosion. Ved en nøjagtig Undersøgelse af de vilde Egne ved Fagradalsfjöll, vil man dog sikkert endnu kunne finde nogle i Behold. I disse gamle Lavaer findes lidt Plantevækst, noget Græs og Lyng hist og her og enkelte forkrøblede Birke- og Pilebuske, men der er en stor Mangel paa Vand, og Kilderne komme først frem i Strandkanten f. Eks. i Bygden Hraun. Over de gamle Lavaer i Almenningur have to nyere, rimeligvis historiske Lavastrømme fundet Vej ned til Havet, den ene, Kapelluhraun (Nýjahraun), som stammer fra Undirhlíðar, have vi før omtalt, den gaar ned til Kysten imellem Hvaleyri og Bygden Hraun, den anden Afstapahraun har sin Oprindelse fra Trölladyngja og naar Havet ved Kúagerði imellem Hraun og Vatsleysa.

I Lavastrækningerne Almenningur fandt jeg hist og her nogle Knogler og Horn af *Rensdyr*, men saa ingen af dem levende; jeg vil dog tillade mig her at indskyde nogle Bemærkninger om de islandske Rensdyrs Udbredelse og Historie. I Aaret 1777 blev nogle Rensdyr overførte fra Norge til Gullbringusýsla, og en Del af deres Afkom har haft Tilhold i disse Egne. I den haarde Vinter 1880—81 er dog vist den største Del af dem, der fandtes paa Reykjanes-Fjældene, omkomne, men siden have de faa efterlevende formeret sig noget, og efter en Meddelelse af Seminarielærer *Øgmundur Sigurðsson* blev en Flok paa 15—20 Dyr set ved Bláfjöll i Efteraaret 1899. Foruden disse faa Rensdyr paa Reykjanes findes disse ellers nu kun paa

¹⁾ Sml. *Th. Thoroddsen*: Postglaciale marine Aflejringer, Kystterrasser og Strandlinjer i Island. (Geografisk Tidsskrift XI. 1892. S. 209—225).

²⁾ Vikverji 1874. S. 145.

¹⁾ Sml. *Th. Thoroddsen*: Geschichte der isländischen Geographie. I. Kap. 8 og 9.

Højlandet ovenfor Múlasýssel og Thingósyssel Nord for Vatnajökul, hvor de af og til ses i temmelig store Flokke. De fleste Rensdyr findes paa Højsletterne Syd for Jökuldalur og Fljótsdalur, hvor de skydes af og til. En Mand, som jeg 1882 traf paa Gaarden Brú, havde skudt 125 Stykker. Rensdyrene holde sig som oftest sammen i Flokke, og da de ugærne forlade saarede eller dræbte Kammerater, er det ofte let at skyde flere paa en Gang. Rensdyrenes Antal i disse Egne har ogsaa aftaget meget i de senere Aar paa Grund af forskellige Jægeres og Sportsmænds hensynsløse og meningsløse Myrderi¹⁾. Paa Højlandet Syd for Múlasýssel ere Livsbetingelserne for Rensdyrene ret gode; her findes store Vidder med meget islandsk Mos og Rensdyrslav, og om Vinteren er der ofte mindre Sne paa Højlandet end nede i Dalene, saa at Rensdyrene undertiden ere fede og i god Stand, naar Faarene i Bygden ikke kunne gaa ude og maa sættes paa Stald. I haarde Vintre omkomme dog mange, og nogle søge da helt ned til Bygden; om Vinteren ses de jævnlig paa Fljótsdalsheidi, men om Sommeren holde de sig sædvanlig nærmere ved Vatnajökull i Tangerne imellem Jøklerne. Ved Snæfell saa jeg 1894 mange friske Spor efter større Flokke, og i Vididalur i Lón og Stadalambatungur ere de ofte blevne sete. Omkring 1890 fandtes et dødt Rensdyr paa Breidamerkursandur og to levende saas i Øræfi; man troede, at de havde forvildet sig saa langt mod Syd tværs over Vatnajökuls Sneflader. Rensdyrene svømme udmærket godt over Jøkelelvne og færdes med Lethed paa opblødte Sandrevler imellem Jøkelelvnes mange Arme, hvor andre Dyr (f. Eks. Heste og Faar) ikke vove sig ud. Ogsaa paa den vestlige Side af Jökulsá à Fjellum ses af og til nogle Rensdyrflokke, skønt de dog her ikke ere saa talrige som i de østlige Ødemarker. Paa Mývatns-øræfi i Nærheden af Hlidarhagi har jeg set en Flok Rensdyr, og ligeledes har jeg baade her og paa Reykjahéidi fundet Horn og Knogler. I Odadahraun og ved den nordvestlige Del af Vatnajökull har jeg ingen Rensdyr set, men disse Egne ere ogsaa altfor golde til, at de her kunne finde deres Livsophold, idet Snese af Kvadratmil ere helt blottede for Plantevækst, saa at man næppe engang ser Mos eller Lichener paa Stenene. Ogsaa Øst for Skjálfafljótt have betydelige Flokke af Rensdyr haft Ophold paa Højlandet, men her synes de nu atter forsvundne, eller de ere i det mindste meget sjældnere end før. I Begyndelsen af Aarhun-

¹⁾ Sml. *D. Bruun*: Ved Vatnajökuls Nordrand. Geogr. Tidsskrift 16. Bind S. 169.

dredet fandtes de her i Hundredevis og endnu i 1855 saas en Hob paa 31 Stykker paa Timburvalladalur¹⁾, en Bidal til Fnjóskadalur. I det hele synes Rensdyrenes Antal at have aftaget meget, siden Jagten paa dem blev frigivet i Aaret 1817.

Rensdyrene indførtes til Island i det 18. Aarhundrede²⁾. Man havde allerede i Midten af Aarhundredet tænkt derpaa, men det kom først til Udførelse i Aaret 1771. I Aaret 1751 havde 5 Sysselmænd paa Island foreslaaet, at man sendte Rensdyr op til Island „for at forsøge, om de der kunde leve, da de, hvis Forsøget lykkedes, meget vilde kunne gavne Indbyggerne“; Regeringen bestemte da, at 2 Hanner og 4 Hunner maatte købes i Norge og opsendes til Island³⁾. Denne Bestemmelse udførtes dog ikke, uvist af hvilken Aarsag. I Aaret 1771 lod Amtmand *Thodal* 13 Rensdyr overføre fra Finmarken, 10 døde undervejs men 3 bleve satte i Land i Rangarvallasýssel, de trivedes godt og formerede sig, saa man ønskede flere. Rentekammeret henvendte sig da til Amtmand *Th. Fjeldsted* i Finmarken, som skaffede 25 Rener, deraf 18 Hunner, som 1777 bleve sendte til Island og satte i Land i Gullbringusýssel. I Aaret 1788 bleve ogsaa Rensdyr sendte til Island og satte op paa Vadlaheidi ved Øfjord paa Nordlandet, og 1787 bestemte Regeringen, at endvidere 30—35 Stykker skulde opsendes⁴⁾. Amtmand *Levetzow* havde ogsaa foreslaaet, at en Lappe-Familie skulde sendes til Island og bosættes paa en eller anden Fjældgaard i Gullbringusýssel, men herved fandt Regeringen „overvejende Betæneligheder, da de dels behøvede store Strækninger for deres Omflakken, dels maatte have Kratskove allevegne hvor de sloge deres Telte op, dels endelig udfordredes der en stor Rigdom af Fjældgræs“⁵⁾. Samme Aar (21. Juli 1787) fastsattes Mulkter af 5—30 Rd. for at skyde Rensdyr i de første 10 Aar, „men hvis de skyldige var af Husmands- eller Tjenestekarle-Klassen og ikke kunde betale, maatte de straffes med to Slag Ris for hver Rigsdaler“⁶⁾.

Rensdyrene tiltog hurtig i Antal, og Amtmand

¹⁾ Thjóðólfur VIII. S. 75.

²⁾ Joh. Ranke (*Der Mensch* II. S. 377) omtaler Rensdyret som et i Island hjemmehørende vildt Dyr, hvilket er urigtigt.

³⁾ Lovsamling for Island III. S. 63.

⁴⁾ 1786 skænkede Finnen *Peder Jansson* 30 Simler til Island, hvorfor ham ved kgl. Resolution af 19. Sept. 1787 skænkedes et Sølvbæger af 40 Rd. Værdi. (*Tidsskriftet Samleren* III. S. 257, *Norske Samlinger* V. S. 678).

⁵⁾ Lovsamling for Island V. S. 393—394.

⁶⁾ Lovs. for Island V. S. 482—483.

Stefan Thorarensen beretter 1790, at de paa Vadlaheidi i Aaret 1788 udsatte Dyr allerede havde formeret sig saa stærkt, at de ansloges til 300—400 Stykker. Regeringen tillod da, at man ved Øfjord maatte skyde 20 Rensdyr aarlig i 3 Aar, dog saaledes at ingen enkelt maatte skyde eller fange mere end et Rensdyr om Aaret og at Skyden eller Fangst af Dyr kun maatte ske i Oktober Maaned. Endvidere at Simler og Kalve under et Aar frededes, kun Hannerne maatte fældes. I Aaret 1794 indberettes, at Rensdyrene vare saaledes tiltagne i Mængde paa Fjældene imellem Norder- Mule- og Thingø Syssel, at de ofte saas i store Flokke. Indbyggerne klagede over, at de oopaad Fjældgræsset (det islandske Mos) og endog optraadte og fordærvede Græsnings Markerne om Vinteren. Regeringen giver derfor (d. 18. Juni 1794) Lov til at skyde og fange Rensdyr i de omtalte Sysseler i 3 Aar paa de samme Betingelser som i Øfjord-Syssel. 1798 udgives en Anordning om, at Rensdyr indtil videre maa skydes over hele Landet, dog kun Hanrener. Alligevel formerede Rensdyrene sig stærkt og Sysselmand *Gudmund Pjetursson* beretter i Aaret 1810, at „man ofte saa Flokke paa 500—600, som ødelagde hele græsrigge Strækninger og om Vinteren rev Jorden op i Dalene og omkring Gaardene, men i haarde Vintere kreperede uden at gøre nogen Nytte.“ Han foreslog derfor at frigive Jagten paa Rensdyr og endog opmuntre den ved at uddele Riffler gratis. Amtmand *Stefan Thorarensen* mente ogsaa, at Rensdyrene vare mere til Skade end Gavn, især ved at ødelægge det islandske Mos paa Fjældene, ligesom han mente, at det ikke vilde være til nogen Nytte at tømme dem, han foreslog at give Jagten fri i 3—4 Aar paa Prøve, dog saaledes at Kalve under et Aar ikke maatte fældes. Stiftamtmand *Carstenskjøld* regnede Rensdyr ligefrem til skadelige Dyr og vilde lade udsætte Præmier for at skyde dem. Sluttelig klagede Sysselmanden i Thingøssyssel *Th. Bjornsson* over den Skade, som Rensdyrene havde anrettet i den strænge Vinter 1815, da de i Hobetal vare flygtede ned i Dalene og der havde revet Jorden saaledes op, at det nær havde kostet Bøndernes Faar Livet, ligesom ogsaa en stor Mængde Rensdyr var styrtet af Hunger og Frost i Syssels nordligste Bygder samme Vinter. Paa Grund af disse Klager bestemte Regeringen ved Resolution af 12. Marts 1817, at man i de næste 4 Aar allevegne paa Island maatte skyde Rensdyr, dog ej Kalve under et Aar¹⁾. Ved

¹⁾ Sml. Lovsamling for Island V. S. 683—684; VI. S. 6, 177—178, 349—350; VII, S. 655—656. Klausturpósturinn

Jagtloven af 20. Juni 1849 blev Jagten paa Rensdyr fuldstændig frigiven, og deri siges udtrykkelig „Rensdyr er det tilladt at jage og forfølge hvorsomhelst.“²⁾ Siden have Rensdyrene aldrig formeret sig saa stærkt, at de have været til Skade for Bygderne, tværtimod ere de betydelig aftagne i Antal, da de, der kom i Nærheden af Bygden stadig ere blevne skudte. Siden synes Regeringen ikke at have bekymret sig om Rensdyrene, før de ved Lov af 17. Marts 1882 bleve fredede i Tiden fra 1. Januar til 1. August.

Sammenhængende græsbevoksede Strækninger findes ikke langs Reykjanes nordlige Kyst, Gaardene ere byggede paa Lava og omkring dem findes kun smaa grønne Pletter, Hjemmemarker, Kaal- og Kartoffelhaver. Fiskeaffald og Tang bruges i Almindelighed som Gødning, men Jordsmonnet er meget tyndt, og Lavaklipperne stikke allevegne frem. Befolkningen er forholdsvis talrig og samler sig i Fiskevær eller Gaardgrupper langs Kysten (Hraun, Vatnsleysuströnd, Vogar, Njarðvík, Keflavík, Leira, Garður). De fleste Huse ere byggede af Træ, og Bygderne gjorde i Aaret 1883 et velhavende Indtryk, da Baadfiskeriet den Gang gav et meget godt Udbytte. Senere er Velstanden forsvunden med de gode Tider, og en stor Del af Boerne ere nedsunkne i Armod og Usselhed, idet Fiskeriet i en længere Aarrække har været meget daarligt, især siden Faksebugten blev en aarlig Tumleplads for store Skarer af engelske Damptrawlere; dog ere Forholdene atter begyndte at bedres i de sidste Aar. Før søgte store Skarer af Landarbejdere til disse Fiskevær for at tage Del i Vinterfiskerierne, og havde paa den nordlige Side af Halvøen altid Logi hos Bønderne, men paa den sydlige Side boede de i særskilte, ofte meget tarvelige Hytter, de saakaldte „sjóbúðir“ (Søboder). Tiden for Fiskeriet inddeles i Sæsoner: „haustvertíð“ fra den 29. Sept. til den 23. Dec. „vetrarvertíð“ fra d. 2. Febr. til d. 11. Maj og „vorvertíð“ fra d. 11. Maj til d. 21. Juni. Fiskeriet har sædvanlig under Vintersæsonen været livligst; thi til den Tid har man haft den største Arbejdskraft; foruden den egentlige Fiskerbefolkning ogsaa en stor Del Landarbejdere, som paa denne Aarstid ikke have saa meget at bestille hjemme paa Gaardene og derfor søge deres Lykke paa Søen. Som bekendt er Vinteren paa Island uhyre stormfuld, og der kræves baade Mandsmod, Dygtighed, Haardførhed og Udholdenhed til at færdes paa det

I, 1818 S. 68—69. Lögþingisbókin 1795, S. 11—12; 1800 S. 23—24.

²⁾ Lovsamling for Island XIV. S. 310.

aabne Hav i stormfuldt Vejr i Frost og Sne paa smaa skrøbelige aabne Baade. Ulykkestilfælde er derfor meget hyppige, og det er ikke saa sjælden hændt, at en eneste Storm har berøvet enkelte Fiskervær næsten hele deres mandlige Befolkning. I Aarene 1850—1877 (med Undtagelse af 1853 og 1875, hvorfra der ingen Beretninger haves), druknede paa Island 2008 Mennesker, eller 3 pCt. af alle dem, der i disse Aar døde paa hele Landet. Af disse druknede 60 pCt. i Marts, den koldeste og mest stormfulde Maaned. I disse Bygdelag ved Faksebugten lider man de fleste Steder af Vandmangel, og Brøndene give kun Brakvand; paa Gaardene faar man derfor som oftest mere eller mindre salt Kaffe. Tørv findes ikke, og der er derfor stor Mangel paa Brændsel; man brænder Fiskeaffald, Tang og Lyng, hvor man kan faa det, men derved ødelægges ogsaa den Smule Jordsmon, der er i Færd med at danne sig paa Lavaklipperne¹⁾.

Ridestierne over Lavastrømmene langs Kysten egne sig ikke til hurtigt Ridt, især naar det har regnet, da Lavapladerne ere glatte. Dog rider man over alt dette efter islandsk Skik i Trav eller Galop, og skønt et saadant Ridt i Grunden er livsfarligt, ere Ulykkestilfælde sjældne, da de islandske Heste ere saa utrolig sikre paa Benene. Imellem Vogar og Njarðvík gaar Vogastapi (71 M.) ud mod Søen; den afskæres af en stejl Klippevæg, der sammensættes af en Række Doleritbænke med mellemliggende Slaggelag. Overfladen er isskuret, og Rullestensblokke vidne om, at denne Pynt ogsaa engang har ligget under Havet. Naar man har passeret Vogastapi kommer man til de to Fiskerlejer Innri-Njarðvík og Ytri-Njarðvík og derefter til Handelspladsen *Keflavík*, hvor man udelukkende beskæftiger sig med Fiskeri. *Keflavík* var i Aarene 1880—90 en opblomstrende lille By, men er nu atter noget i Tilbagegang (1896. 376 Indvaanere, 1897. 275, 1901. 326). *Keflavík* er Sædet for en Distriktslæge og har nylig faaet en Kirke.

Den nordvestlige Taa af Halvøen kaldes *Rosmhvalanes* (Hvalros-Næsset). Her havde man nylig fundet et Hvalroskranium, som jeg saa, og Dele af et andet vare blevne fundne i Vinteren 1873—74²⁾. I forhistorisk Tid, noget efter Istiden, da Havet stod 30—40 Meter højere end nu, have Hvalrosser været temme-

lig almindelige ved den islandske Kyst; thi i Grusbakker hørende til denne Kystlinje ere subfossile Knogler og Tænder af Hvalrosser mange Steder blevne fundne, især paa den nordvestlige Halvø; saaledes har man fundet Hvalrostænder, Kranier o. Ign. paa *Rauðisandur*, ved *Látrar* i en Bakke nær ved Hjemmemarken, i *Breiðuvík*, *Ørlygshöfn*, forskellige Steder paa *Barðaströnd*, ved *Hollt* i *Önundarfirði* o. fl. St.¹⁾. I *Hjarðarholt* i *Dalasyssel* saa jeg 1890 en Hvalrostand, som da for nylig var bleven fundet i en Lerbakke ved *Elven Ljá* lidt nordligere; 1891 saa jeg en subfossil Hvalrostand, der var bleven fundet paa et Skær udenfor *Eyrarbakki*. Endvidere har man fundet Hvalrostænder ved *Fróðá* og *Máfahlíð* paa *Snæfellsnes* og ved *Arnarhöll* i Nærheden af *Olafsvík*²⁾; ligeledes har man fundet et subfossilt Hvalroskranium i den lille *Indsø* ved *Reykjavík* (*Tjörnin*) o. s. v. Ved Islands Bebyggelse har Hvalrossen sikkert allerede været temmelig sjælden ved Kysten, og den omtales kun meget sjælden i den gamle Literatur, hvad dog intet beviser, da Sagaerne altid ere særdeles fattige paa Beretninger om Naturen. Den islandske Høvding *Rafn Sveinbjarnarson* fangede omkr. Aaret 1190 med sine Mænd en Hvalros i *Dýrafjörður* paa Vestlandet, men da Hvalrossen sank, gjorde *Rafn* det højtidelige Løfte at forære Tænderne til *Helgenen St. Thomas* af *Canterbury*, og det hjalp. Næste Aar gjorde han en Pilgrimsfærd til forskellige hellige Steder i England og Sydevropa og førte ved den Lejlighed Hvalrostænderne med til *Canterbury*³⁾. I Oldtiden benyttedes som bekendt Huden af Hvalrosser til Skibstøve og andre stærke Reb, og Stødtænderne stode i høj Pris, da man af dem lavede forskellige kunstig forarbejdede Billedhuggerarbejder, Bispestøve, Lurer, Skakbrikker og andet. Hvalroshud og Hvalrostænder vare en stor Udførselsgenstand fra Grønland⁴⁾. I Aaret 1266 strandede et grønlandsk Skib i Nærheden af *Hítarnes* i

¹⁾ Man har i disse Egne benyttet Lyng til Brændsel allerede fra Oldtiden, „lyngrif“ nævnes som en særlig Herlighed ved Landejendomme saaledes f. Eks. 1270 ved *Utskálar*. *Dipl. Island* II. S. 81.

²⁾ *Vikverji* 1874 S. 150. *Skýrsla um forngripasafn* 1871—75. *Reykjavík* 1881, S. 68—69.

¹⁾ *Th. Thoroddsen*: Postglaciale marine Aflejringer, Kystterrasser og Strandlinjer i Island (*Geogr. Tidskr.* XI. 1892, S. 209—225).

²⁾ *J. S. Plum*: Rejseagttagelser i *Ingjaldshóls* og *Froder Sogne*. *Kbhvn* 1800, S. 112.

³⁾ *Biskupasögur* I. S. 641—643. *Sturlunga* II. S. 277.

⁴⁾ De kirkelige Afgifter til Rom betaltes den Gang med Hvalrostænder o. lign. hvad der bl. a. kan ses af et Brev fra *Pave Martinus IV.* til *Erkebiskoppen* i *Thronhjem* d. 4. Marts 1282, hvori *Paven* anmoder ham om at faa *Romskatten*, som fra Island, *Færøerne* og *Grønland* betaltes i *Oksenhuder*, *Sælskind*, *Hvalrostænder* og *Hvalrosreb*, omsat i *Guld* eller *Sølvpenge*. *Diplomatarium islandicum* II. S. 235—236.

Mýrasýssel, og endnu omkring 1604 drev nogle Hvalrostænder i Land, som man troede hidrørte fra dette Skibs Ladning, da de vare mærkede med en rød Farve¹⁾. Biskop Páll Jónsson (1195—1211) sendte en Bispestav af Hvalrostand til den norske Erkebiskop Thorir, denne Stav, der ansaas for et Mesterværk, var bleven forfærdiget af en Kvinde Margrét, som i de Tider var den største Kunstner i alt Billedskærerarbejde paa Island²⁾. I Aaret 1520 lod Biskop Ögmundur Pálsson to kunstfærdige Lurer udskære af Hvalrostænder og forærede dem til Kong Kristian den anden og Sigbrit³⁾. Hvalrosser omtales flere Steder i de islandske verdslige og gejstlige Love, og ifølge Forordning af 20. Marts 1563 skulde Hvalrostænder under stræng Straf først tilbydes den kongelige Lehnsmænd, som købte dem tilligemed Bjørneskind og andre Sjældenheder til Kongen⁴⁾. Tiltrods for disse Bestemmelser have dog Hvalrosser næppe været hyppige Gæster ved Islands Kyster; thi ogsaa i senere Annaler omtales de sjælden. I Aaret 1654 sendte Biskop Thorlákur Skúlason et Hvalroskranium og Hudstykker til Ole Worm, hvilke maa have hidrørt fra en Hvalros, der er bleven dræbt paa Island⁵⁾. Ogsaa i Ole Worms Brevveksling med Arngrímur Vidalin⁶⁾ omtales Hvalrostænder ofte, og nogle sendtes ned til København, de have dog rimeligvis været subfossile, da de vare saa stenhaarde og sprøde, at de næppe kunde forarbejdes. I de Dage brugte man paa Island Fingerringe af Hvalrostænder som Middel mod Gigt. Thorkell Vidalin sendte ogsaa 1676 en Hvalrostand til Ole Borch i København; den har vist været gammel og subfossil, da den blev opgravet af Jorden⁷⁾. 1672 gik en Hvalros paa Land i Dyrefjord paa Vestlandet⁸⁾. I den store Isvinter 1694—1695, da hele Island omsluttedes af Drivis med Und-

tagelse af Snæfellsnes, hvilket er enestaaende i Islands Historie, omtales det som en Nyhed, at en Hvalros blev dræbt paa Midnes paa Reykjaneshalvøen¹⁾; men det er meget sandsynligt, at flere Dyr af denne Art dengang have vist sig ved andre Dele af Kysten, skønt det ikke nævnes i Annalerne. Lavmand Páll Vidalin nævner, at to Hvalrosser ere blevene dræbte paa Island i Slutningen af det 17. Aarh., den ene paa Sudurnes, den anden i Vestfjordene, af den sidste havde han selv set Hudstykker paa Rafnseyri ved Arnarfjord²⁾. Ved Aaret 1708 omtales Hvalrosser, der flere Steder det foregaaende Efteraar (altsaa 1707) lagde sig op paa Skær og Sande ved Syd- og Østlandet; i Borgarfjord paa Østlandet saas 28, i Loðmundarfjord en, i Seyðisfjord en og ved Hellisvellir³⁾ en „som hang (!) i Klipperne ved Gróuhellir en hel Dag“⁴⁾. I Slutningen af det 18. Aarh. hørte Sveinn Pálsson, at Hvalrosser af og til vare blevene sete paa Tvísker udenfor Breiðamerkursandur⁵⁾. I dette Aarhundrede ere ogsaa nogle Hvalrosser blevene dræbte paa Island. I Aaret 1832 dræbtes en Hvalros ved Hánefsstaðir i Seyðisfjord paa Østlandet⁶⁾, og i Juli 1846 dræbtes en anden ved Meyjarland paa Reykjaströnd i Skagafjorden, en tredje blev i Marts Maaned 1874 ihjelslaet i Faskrúsfjord paa Østlandet, samt en fjerde i Grindavík paa Reykjaneshalvøen i December 1894⁷⁾. I Sommeren 1895 blev det mig fortalt paa Langanes, at en Hvalros for nogle Aar siden var bleven set ved Brekka, en Gaard paa Næset, det lykkedes dog ikke at dræbe den, og den undslap. Som bekendt havde

¹⁾ *Jón Espólin*: Arbækur VIII. S. 46.

²⁾ *Páll Vidalin*: Fornyrði lögbókar. Reykjavík 1854. S. 441.

³⁾ Paa Snæfellsnes ved Hellnar?

⁴⁾ *Breiðafjarðarannáll*. Mskr. i Jon Sigurðssons Samling (Landsbiblioteket i Reykjavík) Nr. 39 Fol. og Purkejjarannáll s. St. Nr. 159 Fol. *Jón Espólin's Arbækur VIII*. S. 116. De gamle Forfattere *Albertus Magnus* og *Olaus Magnus* fortælle ligesom de førnævnte Annaler, at Hvalrosserne plejede at hænge paa deres store Støtænder i Klipperevner og det samme siger Arngrímur Vidalin: „eo tamen in petrarum rimas impacto, suspensus dormire fertur rostungerus“ (*Olai Wormii Epistolæ I*. S. 330).

⁵⁾ *Journal II*. S. 211.

⁶⁾ Lovsamling for Island X. S. 250—251. Sysselmand Páll Melsted forespørger, om han efter Reskript af 20. Marts 1563 skulde gøre Fordring paa Dyrets Tænder som Regale, hvorpaa Rentekammeret svarede (d. 19. Januar 1833), at man ikke fremdeles vilde gøre Brug af den i Reskriptet forbeholdte Forkøbsret.

⁷⁾ *B. Sæmundsson*: Zoologiske Meddelelser fra Island (Videnskabelige Meddelelser fra Naturhistorisk Forening i København 1897 S. 201—210).

¹⁾ Sml. Grønlands historiske Mindesmærker II. S. 772, III. S. 48—49, 244—45, 382—83, 436, 439—40. Af dette enestaaende Tilfælde have nogle Forfattere skabt den Legende, at Hvalrostænder, der ere fundne rundt omkring paa den islandske Kyst, ja endogsaa i glaciæle Danelser i Jylland, alle skulde hidrøre fra strandede grønlandske Skibe.

²⁾ *Biskupasögur I*. S. 143.

³⁾ *Safn til sögu Islands I*. S. 62—63. *Arbækur Espólins III*. S. 60, 93—94.

⁴⁾ Lovsamling for Island I. S. 78—79. *M. Ketilsson*: Forordninger II. S. 18—19.

⁵⁾ *Olai Wormii Epistolæ I*. S. 120.

⁶⁾ *O. Wormii Epistolæ I*. S. 330, 333, 336, 337, 340, 350.

⁷⁾ *Thomæ Bartholini Acta medica et philosophica Hafniensia IV*. S. 182—183.

⁸⁾ *Magnus Magnussons Annaler Mskr. i Landsbibliotekets gamle Samling Nr. 39*. Fol.

Hvalrossen tidligere en sydligere Udbredelse end nu og fandtes efter Ottars Beretning i Mængde paa Kysterne af det hvide Hav i det 9. Aarhundrede, og en norsk Skipper kunde paa Beeren Eiland, hvor Hvalrossen nu ikke findes, eller i det mindste er sjælden, under en Overvintring 1824—1825, dræbe 677 Hvalrosser¹⁾. Nu trækker den sig mere og mere tilbage til de utilgængelige Polaregne; de Hvalrosser, der af og til i den senere Tid ere blevne sete paa Island, ere sikkert tilfældige Gæster, som med Isen ere bortdrevne fra deres Hjemstavn i det indre Polarbækken, hvor de ifølge Dr. Nansen endnu ere meget talrige.

Rosmhvalenes er meget lavt og bestaar af isskuret Dolerit, der mange Steder i Overfladen dækkes af Grus og Sandflader, ovenfor Leira ogsaa af yngre Tuf og Lerlag. Ud mod Havet træder Doleriten frem i Hólmsberg med stejle Klipper, hvor betydelige Slaggelag ofte adskille Bænkene. Yderst ligger her Bygden Gardur med Præstegaarden Utskálar; den yderste Spids af Næsset, (den saakaldte Garðskagi²⁾), er fuldstændig flad og dækket med hvidt Skalsand, der flyger frem og tilbage og tildels har udfyldt nogle smaa Laguner bagved Strandvoldene. I Oldtiden har der her været lidt Agerdyrkning, og man kan endnu se Levninger af Gærder og Agerrener. Bjarni Guttormsson, der boede paa Utskálar i Midten af det 14. Aarhundrede, forærede 1340 en Del af Jorden til Bispestolen i Skálholt, og i Gavebrevet omtales Agerdyrkning paa Næsset³⁾. I Sandgerði skal man ogsaa have haft Agerdyrkning. En Kirkejord fra Utskálar, som hed Naust, er nu ødelagt og bortskyllet af Brændingen, og man viser udenfor Utskálar et Skær, hvorpaa Gaarden Naust i Fortiden skal have staaet, dengang paa det faste Land. Strækningen Syd for Utskálar paa Næssets vestlige Side kaldes under et *Suðurnes*, her findes flere Fiskerlejer, og Kysten er tæt beboet (Kirkjubólshverfi, Klapparhverfi, Sandgerðishverfi, Hvalnesshverfi og Stafnesshverfi). Kysten, som her ligger for det aabne Hav, er bleven stærkt medtaget af Brændingen, saa at flere Gaarde have maattet flyttes. Udenfor findes mange Grunde, Revler, Skær og Holme,

hvoraf enkelte ere græsbevoksede. Store Strækninger ligge tørre ved Ebbe, og Strandbredden dækkes af store Masser af Tang, der ligger og raadner i tykke Dynger, nogle Steder har Tangen dannet et Slags tørvelignende Jordsmon, der kan kløves i tynde Plader. Det hvide Skalsand er pletvis bevokset med Masser af *Potentilla anserina*, hvis røde Udløbere, tæt sammenvævede, mange Steder helt dække Jordbunden. Ved Hvalsnes vokser *Urtica urens* ogsaa i Sandet. Hist og her ses Ruiner af gamle Bygninger, Stengærder o. s. v.; thi denne Kyst har paa Grund af Fiskerierne igennem Aarhundreder været beboet af en talrig, vekslende Befolkning, og mange Bygninger have baade paa Grund af Havets og Flyvesandets Hærgninger maattet forlades.

Syd for Stafnes skærer en Fjord sig ind i Landet, den kaldes Osar og har mange bugtede Indskæringer og Vige. Ved Osar adskilles de saakaldte Suðurnes fra Bygden *Hafnir*. Kort fra Stafnes, ved en lille Vig, var der før et Handelssted *Bátsendar* (eller *Bátsandar*), der fuldstændig blev ødelagt ved en Stormflod i Aaret 1799. Denne Stormflod, der ledsagedes af et forfærdeligt Uvejr, hører til de mest fordærlige, som have hjemsøgt Islands Kyster. Natten imellem d. 8. og 9. Januar 1799 blev hele det vestlige Island hærget af en orkanagtig Storm, der begyndte lidt før Midnat med Skybrud og Torden, blæste først fra Syd og drejede derpaa om til Sydvest og Vest. Orkanen drev Springfloden ind paa Kysterne, og man paastod, at Floden steg 5 Alen højere end sædvanlig, saa at store Strækninger af de lavere Kyster oversvømmedes, især ved Reykjanes og Mýrar, nogle Steder gik Havet en halv, en hel og mest næsten 3 Kilometer over højeste Flodmaal ind paa Landet og dækkede store Arealer med Sand og Grus. Paa Handelspladserne Eyrarbakki, Bátsendar, Keflavík, Búðir og Olafsvík bleve en Mængde Handelshuse og Pakhuse ødelagte, omtrent 200 Baade knustes, større Engstrækninger fordærvedes eller ødelagdes, to Kirker blæste helt om, mange Bøndergaarde toge stor Skade paa Huse, Høforraad og andet, 200 Faar, 60 Heste og nogle Køer dræbtes. Handelsstedet Bátsendar blev totalt ødelagt, alle Handels- og Beboelseshuse skylledes bort, og Grunden, hvorpaa de havde staaet, omrodedes og forandredes helt; kun et Menneske omkom, de andre flygtede i Tide op i Landet. Ved det nordvestlige Hjørne af Faksebugten, især i Staðar sveit, hvor Landet er meget lavt, forvandlede temmelig store Strækninger til Havbund og Jordsmonnet blev revet af Øer og Holme¹⁾.

¹⁾ A. E. Nordenskiöld: Vegas färd kring Asien och Europa. I. S. 145—154. *Japetus Steenstrup*: Nogle Bemærkninger om Ottars Beretning til Kong Alfred om Hvalros og Hvalfangst i Nordhavet paa hans Tid (Historisk Tidsskrift 6. Række II. Kbhvn. 1889. S. 95—110).

²⁾ Her er der nylig blevet opført et firkantet, hvidt Fyrtaarn med rødt Bælte.

³⁾ *Diplomatarium islandicum* III. S. 733—734. Agerdyrkning omtales ogsaa her allerede i Aaret 1270. s. St. II. S. 77.

¹⁾ Minnisverð tíðendi. Leirárgörðum 1799—1806. II. S. 106—107, 455.

Vigen Thórshavn, i Nærheden af Bátsendar, be-sejles endnu af og til af Handelsskibe. Her fandt jeg i Flyvesandsbanker ved Kysten 1 à 2 Tommer tykke Lag af sorte vulkanske Scorier med enkelte iblandede hvide Pimpstensstykker. Disse Scorier stamme rimeligvis fra de Udbrud, som ere foregaaede i Havet udenfor Reykjanes. Omgivelserne af Osar ere meget stenede, og i de mange Huler imellem Doleritklipperne samt i de nærliggende nyere Lavastømme have en Mængde Ræve deres Tilhold, vi saa flere af dem løbe omkring, og nogle kigede ganske rolig fra Klippespidserne paa vor Karavane, medens den passerede forbi. Et meget stort Tømmerskib var nylig som Vrag drevet op til Osar, og de utallige Brædder og Planker, det medførte, vare en velkommen Gave for Indbyggerne i disse Egne, som saaledes for en meget ringe Pris kunde bygge sig flere statelige Træhuse.

Ved Bygden Hafnir, paa Sydsiden af Osar, træder den nye Lava atter frem til Kysten og naar helt ud i Strandkanten; ovenpaa den nyere Lava har Brændingen opkastet Strandvolde af den underliggende Dolerit, som den rimeligvis har oprevet fra Bunden. I disse vestlige Fiskerlejer er man formedelst Brændingen nødt til at bruge store Baade, og Torskenet kunne ikke anvendes i den svære Sø, som her til Stadighed staar op imod Landet. Sydøst for Hafnir og Syd for Njarðvik hæve fire enkeltstaaende Smaafjælde sig noget over Omgivelserne, de kaldes Sandfell, Sútur, Stapafell og Thórdarfell. Hertil gjorde jeg en Udflugt fra Hafnir over gamle Lavaflder, der gennemsættes af en Mængde Spalter med Retning fra SV. til NØ.; før vi naaede Sandfell maatte vi over 11 store Lavakløfter. Fra Sandfell, der kun har en Højde af 133 M., har man en god Udsigt over Omgivelserne, der kun have en Højde af 40—50 M. over Havet. Fjældet, der er opbygget af Lava og Brecciestykker, har en aflang Form og er gennemkløvet af en Spalte, som rimeligvis i Fortiden har udgydt Lava; Spaltens sydlige Rand er meget sænket. Syd for Sandfell er der et gammelt, fladt Krater med en Græsplet i Bunden, og en større Strækning SV. for Fjældet synes at være sænket. Stapafell, Sútur og Thórdarfell bestaa af Breccie. Overfladen er dog ogsaa her dækket af basaltiske Lavastykker, udvitrede af Breccien, den uforandrede Bjærgart træder kun faa Steder frem igennem det tykke Grusdække. Mellem Sandfell og Thórdarfell er der en Ryg af en ejendommelig, gammel, meget grovkornet Lava, der næsten udelukkende bestaar af Olivinkrystaller, der ofte ere forvandlede til Serpentin. Hvor denne Ryg gaar op i Siden af Thórdarfell findes

en stor Revne, hvorover Ridestien til Grindavík findes; Spaltens sydlige Væg er meget højere end den nordlige og bestaar af mægtige Søjler, der have en Højde af c. 15 M. og 4—6 M. i Diameter. Fra Thórdarfell (177 M.) har man ogsaa en vid Udsigt over Lavastømmene, der strække sig mod S. og V. til Havet og mod Nord ned imod to smaa Søer ovenfor Vogastapi. Imellem disse Smaafjælde og Grindavík ligger en c. 10 Km. lang Kraterække med 30 à 40 Kratere i 5 Grupper, der kaldes Eldvörp; denne Kraterække har udgydt en forholdsvis ny og meget ujævn og sammenskruet Lavastrom, der strækker sig fra Sýrfell paa Reykjanes op mod Fjældet Thorbjörn ovenfor Grindavík; Fumaroler findes endnu i nogle af Kraterne. Endnu andre Kratere findes ved den nordvestlige Ende af Fagradalsfjöll og i Lavningerne imellem de der-værende forskellige Tufknuder. Tæt SV. for Thórdar-föll er der ogsaa en stor gennembrudt Kratering og midt imellem denne og Fjældet Thorbjörn findes Spor af varme Kilder.

Efter at jeg var vendt tilbage fra denne Udflugt, fortsatte vi Rejsen til Halvøens sydvestligste Spids, det egentlige Reykjanes. Vejen fra Hafnir sydefter fører stadig over gammel Lava, hvis Hulninger mange Steder ere udfyldte af sort Flyvesand og vulkansk Aske; flere Ruiner langs Kysten vise, hvor tæt bebygget denne har været i gamle Dage. Af Øde-gaarde nævnes Eyri og Sandhöfn, samt Kirkestedet Kirkjuhöfn, hvor man skal have fundet Levninger af en Kirkegaard med mange Menneskeben. Kysten afsluttes af stejle Klipper, som kaldes Hafnarberg, der strækker sig til Sandvík. Landet er nu fuldstændig blottet for Plantevækst. Den Smule Jordsmon, der fandtes i gamle Dage, siges at være bleven ødelagt af Sandflugt, og fordi Folk hensynsløst have revet Lyngen bort for at bruge den til Brændsel og som Foder til Kreaturer.

Det egentlige Reykjanes, Halvøens sydligste Taa, er meget vulkansk gennemrodet af de underjordiske Kræfter; her findes en Mængde Kratere, Fumaroler, Svovilkilder og kogende Dyndpøle. Op igennem Lavadækket stikke enkelte Tufrygge, f. Eks. Valahnúkur, hvorpaa Fyrtaarnet er bygget, Vatnsfell (54 M.) og Sýrfell (105 M.). Syd for disse Tufrygge, der have Retning fra SV. til NØ., er der en Lavning, og Syd for denne atter to gamle, lave Kraterkuper, Skálarfell (83 M.) og Háleyjarbunga (44 M.). Lavningen er gennemkøgt af svovlsure Fumaroler, og i den findes ogsaa flere kogende Lerpytter; den største af disse, der hedder Gunna (eller Gunnuhver), har et ret uhygge-

ligt Udseende. Pytten er dybt nedgravet og aflang mod SV., og det blaagraa Dynd koger og bobler op fra flere Huller i Bunden. Nogle Aar før vort Besøg var et nyt Hul bleven dannet i den nordøstlige Del af Gunna, og da hørtes der længe en vedholdende Brølen nede i Jorden. Gunna er ikke let at komme nær, da Omgivelserne ere saa gennemkogte af de svovlsure Dampe, at man maa vise stor Forsigtighed for ikke at stikke Benene igennem den forræderiske Skorpe. Ildlugtende Dampe hvirvle stadig omkring Fordybningen, og det er derfor ikke saa underligt, at Folketreen har anset Gunnuhver for et passende Opholdssted for Spøgelse og lignende Utysker. Navnet siges denne Pynt at have faaet af en kvindelig Genganger Gunna, som ved Præsten Eiríkur Magnússon's Heksekunster blev nedstyrtet i den kogende Pøl¹⁾. Syd for Gunnuhver er der en lille Høj af meget fin, snehvid Kisel-sinter, som, medens den endnu er varm, smuldrer imellem Fingrene, men ved Luftens Indflydelse bliver haard og danner tynde Plader. Planten *Ophioglossum vulgatum* vokser her ved Svovlkilderne og ligeledes paa Skálafell, jeg har ellers kun fundet den ved Bjarnarflag i Nærheden af Mývatn, hvor den optræder under lignende Forhold. Ved Svovlkilderne trives der ellers ingen Plantevækst, medens de alkaliske Kilder jævnlig ere omgivne af en tætstillet frodig Vegetation. Jordvarmen er i Lavastrømmene her omkring allevegne meget betydelig, og Fumarolerne have en Temperatur af 70—77°. Om Aftenen i stille Vejr ser man Dampe hæve sig fra utallige Revner og Huller i Lavningen Syd for Sýrfell. I Vatnsfell og Sýrfell ses Spor af mange nu uddøde Fumaroler, der have omdannet og afbleget Tuffen. Skálafell er en lille Vulkankuppel med 4—5° Hældning og et Krater af 80—100 M. i Diameter, der har udgydt Lava til alle Sider. Dampe med 40—50° Temperatur hæve sig fra mange Revner omkring Krateret. Lidt østligere ligger en anden, endnu fladere Vulkankuppel, Háleyjarbunga, der har et Kratersvælg med lodrette Vægge, 30 M. Dybde og 138 M. Diameter. Kuppelen er opbygget af tynde Lavalag, der ere meget rige paa Olivin, som den førnævnte Ryg ved Thórdarfell; de øvre Lag ere slaggede i Overfladen, de nedre tættere. Syd for Valahnúkur gaar en Sænkning ud mod Søen, der kaldes Valbjargargjá, dens Fortsættelse mod NØ. hedder Hauksvörðugjá, og den skal med faa Afbrydelser kunne følges henimod Vatnsleysuströnd (c. 25 Km.).

Omkring Sýrfell findes flere store, gamle Kratere,

¹⁾ *Jón Arnason*: *Islenzkar þjóðsögur* I. S. 577—578.

men nordligere er der en nyere Kraterække med 10—12 Kratere og flere Slaggedynger, som kaldes Stampar, de have den sædvanlige Retning fra SV. til NØ. og have udgydt en Mængde Lava, der er flydt ned til Sýrfell og Vatnsfell, og en lille Arm er trængt frem imellem det sidste Fjæld og Valahnúkur. SØ. for Sýrfell have Lavastrømmene fra Kraterrekken Eldvorp flydt ned mod Havet, medens de mod Nord forene sig med Lava'erne fra Stampar. Paa Valahnúkur, en Tufpynt, der strækker sig ud i Havet, er det ottekantede Fyrtaarn bleven bygget, men Fyrvogterens Bolig staar under Vatnsfell et godt Stykke Vej derfra. Denne Egn er meget øde og plantefattig og har derfor ikke før været beboet¹⁾, der er ogsaa ofte vanskeligt at faa Vand, og Fyrvogteren har undertiden maattet sende sine Folk fra sig om Vinteren paa Grund af Vandmangel, naar Brønden var udtørret. Fyret, der har en Højde af 55 M. over Havfladen, er tændt fra d. 1. August til 15. Maj, det er et hvidt Blinkfyrt med en Synsvide af 35 Km.²⁾.

Pynten Valahnúkur er opbygget af Tuf; nederst mod Havet bestaar Klippesiden af gullig brun Tuf, der igen dækkes af en lysere blaalig, og øverst oppe er der et ejendommeligt Konglomerat af sammenkittede tachylytagtige Brokker. Disse Tufdannelse gennem-sættes af meget uregelmæssige, slaggeagtige Basalt-masser, der bidrage meget til at sammenbinde den løse Bygning. En Klippespids i Søen udenfor, der hedder Karl, er ogsaa opbygget af Tuf og holdes sammen af en forgenet Basaltgang. Da Bjergarten i Valahnúkur er temmelig løs, og Jordrystelser ere hyppige, staar Fyrtaarnet ikke paa noget fuldkommen sikkert Sted. Den 28. Oktober 1887 hjemsøgte Reykjanes af temmelig haarde Stød hidrørende fra Jordskælv. I Reykjavik følte Kl. 5 og 20 Min. om Morgenen to mindre Jordrystelser, men paa den ydre Ende af Reykjaneshalvøen vare Rystelserne meget stærkere og i Hafnir følte den samme Morgen ikke mindre end 40 særskilte Stød. Ved Fyrtaarnet var Jordskælvet især kraftigt, saa at Valahnúkur fik 3 store Revner tæt ved Taarnet, Fyrvogterens Hus fik ogsaa Revner og 9 Lamper sloges i Stykker; da de første Jordrystelser følte, slukkede Fyrvogteren Fyret. Noget senere løsnedes et 13 M. langt og 6 M. bredt Stykke af Klippen og faldt ned i Søen; Dyndpølen Gunna for-

¹⁾ I Aaret 1778 ansøgte Bønderne Hallur Olafsson og Þorgils Kolbeinsson om at maatte bygge en Gaard ved Vatnsfell paa Reykjanes (*Lögþingisbók* 1778. S. 28).

²⁾ En Beskrivelse af Fyret findes i *Isafold* V. 1878. S. 102—103.

andredes ogsaa ved disse Rystelser. Dette Jordskælv følte i Borgarfjorden og paa flere Steder omkring Faksebugten, ogsaa paa Eyrarbakki mærkedes det stærkeste Stød Kl. 5,25 Min. og varede her omtrent i 10 Sekunder. Retningen syntes her at være NNV. til SSØ. Det samme Aar følte ogsaa Jordrystelser i Reykjavik d. 13. November Kl. 9,35 om Aftenen. Brændingen er meget stærk ved Reykjanes, saa at Skummet enkelte Gange sprøjter over Karl, og Stenene, der støde sammen og kastes mod Klipperne, gøre en frygtelig Larm. Rullestenene i Strandvolden udenfor Valahnúkur vise ogsaa, at Brændingen til Tider maa være særdeles voldsom, 2 à 3 Kubikmeter store Doleritblokke, der ere rullede runde som Æg, ligge opstabilede i store Gærder.

I Havet udenfor Reykjanes have mange vulkanske Udbrud fundet Sted paa en undersøisk Højderyg, der strækker sig langt tilsøs mod SV.; disse Udbrud vise sig saaledes at være knyttede til de samme Spalte-systemer, som ere gennemgaaende paa hele Halvøen. En Række Klipper og Skær strække sig ud til en Afstand af mere end 80 Kilometer, de kaldes under et *Fuglasker* (eller *Eldeyjar*)¹⁾. Den nordligste af disse Øer hedder *Eldey* (eller *Melsækken*), den ligger c. 11 Km. fra Land og er synlig i lang Afstand, da den er en høj, stejle Klippe (70—80 M.), der oventil er flad og hvid af Fugleguano. Øen er opbygget af brun Tuf og adskilles fra Fastlandet ved et dybt Løb, hvorigennem de forbigaaende Skibe sædvanlig sejle, da Farvandet her er rent, medens der længere ude findes farlige Skær, som let kunne overses i taaget Vejr. Denne stejle Klippe blev for første Gang bestøget og undersøgt af 3 øvede Fuglefangere fra Vestmannøerne den 30. Maj 1894. De landede ved Øens Klippesod mod NØ., hvor de dræbte flere Sæler, derefter begyndte de Opstigningen, idet de rammede Jærnplokke i Tuffen i den lodrette Klippevæg og brugte dem som en Stige, samtidig førte de med sig en 6 Alen lang Planke med indhuggede Skaar for at benytte den som Bro over Revner og Huller i Klipperne. Da de næsten havde naaet Randen, mødte dem den største Vanskelighed, idet de maatte op over en stor, løs Klippe paa en Afsats. Da de vare naaede op paa Klippen, viste den sig at være saa smal, at de maatte sidde overskrævs paa den skarpe Kant med Afgrunde paa begge Sider og kunde ikke faa noget Støttepunkt for Planken, de naaede dog op paa Kanten af Fjældvæggen, idet en

¹⁾ P. Lowenorn: Beskrivelse af den islandske Kyst. I. Kbhvn. 1788. Den islandske Lods. Kbhvn. 1898.

strakte sig over Afgrunden til Væggen og rammede en Jærnplok ind og støttede sig til denne, medens den anden klatrede op ad hans Ryg og kunde ved at staa paa hans Hoved naa Klippekannten og hæve sig op, hvorpaa han trak sine to Kammerater til sig. Øens øverste Klippeflade, der er fuldstændig blottet for Plantevækst, var helt bedækket af Fugle, næsten udelukkende Havsuler (*Sula alba*), som her havde bygget deres simple Reder af Tang saa tæt, at det næsten var umuligt at gaa uden at træde i dem, og allevegne vadede man i Fugleskarn. Redernes Antal ansloges til henimod 20 Tusind. I Klippekløfter i Bjærgvæggens Sider ruger der en Del Svartfugle (*Uria troile*), men oppe paa Øen kun Havsuler. Den øverste Klippeflade har en Længde af omtr. 170 M. fra NV. til SØ. og 94 M. Bredde. Efter at Fuglefangerne havde dræbt 180 Svartfugle, flere kunde de ikke tage med sig, skyndte de sig ned igen og hejsede sig nu ned i Reb, hvilket gik hurtigere¹⁾.

Omtrent 3 Km. SV. for *Eldey* ligger *Eldeyjar-drangur*, en 8 M. høj Klippe, fra hvilken en Række blinde Skær strække sig henimod *Eldey*. 9 Km. længere mod SV. ligger *Geirfuglasker*, en Samling af Skær med stærk Braad, der før have raget højt over Vandet, men forvandlede til blinde Skær under Jordskælvene og Udbruddene 1830. Skúli Magnússon siger om *Geirfuglasker* 1782, at det er et „ovalt rundt Skær, maadelig højt og jævnt ovenpaa“. Omtrent 6½ Km. SV. for disse Skær ligger *Geirfugladrangur*, som før almindelig kaldtes *Grenaderhuen* paa Grund af sin Form, den er nu tildels nedfalden og rager kun 10 M. op over Havfladen. Omtrent 29 Km. SV. for *Geirfugladrangur* findes *Eldeyjarboði* (Blinde Fugleskær), som Søen altid bryder paa. Den har en Udstrækning af omtrent ¾ Km. i Ø. og V. og viser ved Springtids Lavvande 3 Spidser lige i Vandskorpen. Tæt ved Skæret findes Dybder paa 30 à 40 Favne. Omtrent 20 Km. SV. for *Eldeyjarboði* fandt man i 1892 en til alle Sider stejlt affaldende Klippegrund, hvorpaa det bryder i stormfuldt Vejr; den mindste Dybde som er fundet paa Grunden er 25 Favne²⁾. Paa *Ingolfs-Ekspeditionen* opdagedes 1896, at den undersøiske Ryg strækker sig endnu meget længere til Havs, helt ned

¹⁾ Isafold XXI, 1894. S. 126.

²⁾ En gammel Skibskaptajn fortalte 1767 Hr. Kerguelen de Tremarec, at han 7 Mil fra Fugleskær havde fundet en Klippe paa 20 Favnes Dybde med sort Sand rundt omkring. *Kerguelen de Tremarec*: Reise nach der Nordsee. Leipzig 1772. S. 106—107.

til den 56. Breddegrad¹⁾, Ryggen er ganske smal og bestaar sikkert af vulkanske Udbrudsprodukter, og den fandtes at være fri for større Sten, skønt Bunden paa begge Sider var oversaaet af løse Blokke. Kerguelen de Tremarec fandt d. 23. Juni 1767, 10 Mil SV. for det yderste Fugleskær, paa 205 Favnes Dybde, Sandbund med sort Sand, der lignede Krudt²⁾.

Paa denne lange, undersøiske Ryg have i historisk Tid mange vulkanske Udbrud fundet Sted, især var Udbrudsvirksomheden meget stor i det 13. Aarhundrede. Flere Gange ere her nye Skær og Øer blevne dannede og de ere ligesaa hurtige forsvundne igen; desværre har man kun meget ufuldstændige Beretninger om de Forandringer, der ere foregaaede paa den lange, undersøiske Ryg SV. for Reykjanes. Det første Udbrud, som omtales i Annalerne, fandt Sted i Aaret 1211. Dengang var der Jordskælv paa Sydlandet, og 18 Mennesker døde under Husruiner, derpaa et Udbrud af Havet udenfor Reykjanes. Sørli Kolsson fandt de ny Ildøer; de gamle, som altid havde været, vare nu forsvundne³⁾. Abbed Arngrimur til Thingeyrar († 1361) omtaler Dannelsen af nye Øer udenfor Island, dog uden at anføre Sted eller Aarstal: „I selve Havet, en Mil Syd for Landet, opkom der af Ildens Virksomhed et stort Fjæld, men et andet, der tidligere var bleven dannet paa samme Maade, sank ned“⁴⁾. 1226 Udbrud i Havet udenfor Reykjanes. Mørke midt paa Dagen. Sandfald om Vinteren⁵⁾. 1231 Udbrud udenfor Reykjanes. Sandsommer⁶⁾. 1238 Udbrud udenfor Reykjanes⁷⁾. 1240 Udbrud udenfor Reykjanes. Heftige Jordskælv paa Sydlandet⁸⁾. Efter Biskop Gisli Oddssons Beretning blev mere end Halvdelen af Reykjanes ødelagt, men hvad Forfatteren dermed mener, er ikke godt at vide. Maaske har der samtidig været Udbrud paa selve Reykjanes (Halvøens yderste „Spids“) fra Kraterrækkerne Eldvørp eller Stampar, eller ogsaa er Jordsmonnet bleven ødelagt af Askefald fra den undersøiske Vulkan⁹⁾.

¹⁾ Den danske Ingolfs-Ekspedition. I. 1898.

²⁾ *Kerguelen de Tremarec* s. St. S. 106—107.

³⁾ *Islenzkir annálar* 1847. S. 88. Biskupasögur I. S. 144, 145 og 503.

⁴⁾ Biskupasögur II. S. 5.

⁵⁾ *Islenzkir annálar* 1847. S. 100 og 102. Biskupasögur I. S. 546.

^{6,7)} *Islenzkir annálar* S. 112.

⁸⁾ *Islenzkir annálar* S. 114.

⁹⁾ I de Dage kendte man i Udlandet saa godt som intet til Island, nogle fabelagtige Fortællinger om Hekla findes dog hos adskillige udenlandske Forfattere i denne Tid, og Udbruddene udenfor Reykjanes have ogsaa vakt Op-

I Aaret 1390 havde flere islandske Vulkaner voldsomme Udbrud, bl. a. Hekla og Trölladyngjur (paa Reykjaneshalvøen). Det fortælles i Annalerne, at „Reykjanes brændte halvt af, og der staaer tilbage ude i Søen Dýptarsteinn og Fugleskær, og siden er det hele kun brændt Sten“¹⁾. Denne Angivelse er dog sikkert kun et Sagn. Hvad Dýptarsteinn er, ved man ikke, sandsynligvis det samme som Eldey, hvad allerede Arni Magnússon paapeger²⁾; Jonas Hallgrímsson gætter paa Eldeyjardrangur. Det er meget usandsynligt og strider mod ældre Beretninger, at Reykjanes Spids lige til 1390 skulde have strakt sig meget længere ud i Havet end nu, og saa pludselig skulde være sunket. Efter de geologiske Forhold er det dog rimeligt, at Eldey engang i forhistorisk Tid har været sammenhængende med Fastlandet, og at det mellem-liggende Stykke er sunket under Jordskælv og vulkanske Udbrud. 1422 var der endnu et Udbrud fra Havet SV. for Reykjanes og en Ø dannedes, „som,“ efter Annalernes Udsagn, „de siden kan se, som sejle der i Nærheden“³⁾. Hvor denne Ø har ligget, eller

sigt, idet Ildsudbrud midt i Havet ansaas for et stort og forfærdeligt Under. Der berettes om en Biskop Vilhelm af Orknøerne, at han omkring 1275 fortalte forskellige Ting om Island, bl. a. om Ildsudbrud i Havet: „Dixit quod in Yslandia aliquo loco ardet mare spatium unius miliaris, et relinquit post se scorium nigrum et sordidam“ (*Chronicon de Lanercost* 1201—1346. Edinburgh 1839. 4^o. S. 97). I en historisk Beretning om Norge (*Breve chronicon Norvegiæ*), der er bleven fundet i Skotland, og som skal være skrevet omkring 1280, omtales ogsaa Udbrud i Havet ved Island, samt Dannelsen af en vulkansk Ø: „Nec pretereundum puto quod nostra etate jnibi acidisse ferunt. Nam tria miliaria totum mare more Eurippi jnestuare ac quasi çaçabus feruere cepit, dum terra adhiscens ab imo ignivomos vapores montem magnum undis emergentem ex se produxit“ (*Symbolæ ad historiam antiquiorem rerum norvegicarum*. Ed. P. A. Munch. Christiania 1850. 4^o. S. 8). Munken Alberich fra Troisfontaines beskriver i Midten af det 13. Aarhundrede udførlig islandske Ildsudbrud og siger bl. a.: „siquidem ille ignis terribilis non modo sub fundamento montis, verum etiam sub fundo maris vivere ac seuire certis indicis comprobatur“ (*Chronica Albrici Monaci Trium Fontium. Monumenta Germaniæ historica*. Ed. G. H. Pertz. Tom. XXIII. Hannoveræ 1874. S. 829—830).

¹⁾ *Jón Espolin: Arbækur* I. S. 110. Af Stednavne i gamle Dokumenter ser man, at de lokale Forhold yderst paa Reykjanes ikke have forandret sig siden 1270, der nævnes Háleyjaberg, Valagnúpar o. s. v. *Dipl. isl.* II. S. 75—76.

²⁾ *Chorographica islandica*. A. M. Nr. 213. 8^o. fol. 164.

³⁾ *Islenzkir annálar* 1847. S. 396.

om den kan henføres til de nu kendte Skær eller Øer, ved man ikke. 1583 Udbrud i Havet langt udenfor Reykjanes; det blev efter Gisli Oddssons Udsagn set af et Skib fra Bremen¹⁾. Tidlig i Maj 1783 opdagede nogle Søfarende en stærk Røg, der steg op af Havet, udenfor Reykjanes, omtrent 7 Mil fra Land, og da de kom nærmere, var Havet helt dækket med Pimpsten (Scorier). En Ø, bestaaende af temmelig høje Klipper, havde dannet sig og udkastede en saa stor Mængde Aske og Pimpsten, at Havet var bedækket i 20—30 Miles Afstand, og Skibene havde Besværighed ved at komme frem. Efter nogles Sigende havde Øen en Mils, efter andres kun $\frac{1}{3}$ Mils Omkres. Man fandt ogsaa, at Havet rundt omkring havde forandret Dybde, og at der var dannet et blindt Skær $1\frac{1}{3}$ Mil længere mod NØ., hvorpaa Søen brød meget heftig. Bunden omkring det var dækket med sort Stengrus, der glinsede som Stenkul. Ved kongelig Resolution af 26. Juni 1783 blev Øen taget i Besiddelse af den danske Regering og døbt Nyø, men kort efter forsvandt den²⁾. I næste Maaned (d. 8. Juni 1783) begyndte de voldsomme Udbrud ved Skaptá, som foraarsagede den største Skade. Man antager, at Eldeyjarboði (eller Blinde Fugleskær) er en Levning af denne Ø, hvis øvre Del har bestaaet af Slagger, der hurtig ere blevne bortførte af Brændingen³⁾. Den 13. Marts 1830 opdagede man en af Havet opstigende Røg i Nærheden af de Blinde Fugleskær, omtrent en halv geografisk Mil SV. for disse. Udbruddet varede til i Maj Maaned. 1879 kunde man d. 30. og 31. Maj fra Kirkjuvogur i Hafnir se et Udbrud i Havet udenfor Reykjanes, det fandt Sted omtrent 8 Mil SV. for Reykjanes, og er altsaa sandsynligvis fremkommet paa samme Sted eller i Nærheden af Udbruddet 1830. Ved Udbruddets Begyndelse d. 30. Maj rystedes Reykjanes Halvøen af stærke Jordskælv, de heftigste Rystelser følte omkring Krisuvík, og et Hus styrtede ned paa Gaarden Vigdísarvellir. Ifølge en Beretning i islandske Blade saa Fyrvogteren paa Reykjanes d. 26. Juli 1884 en nylig opdukket Ø udenfor Næset, omtrent 3 Mil NV. for Eldey, nogle andre mene ogsaa dengang at have set Øen, medens derimod andre benægtede dens Tilværelse; i al Fald er Øens Fremkomst meget tvivlsom, Orlogs-

skibe, der krydsede i Farvandet, kunde intet Spor finde af den, og man blev heller intet Udbrud va'er⁴⁾. Paa den undersøiske Tange, der strækker sig ud fra Fuglasker, har der sikkert ofte været Udbrud, uden at man har haft nogen Efterretning derom, og maaske ere vulkanske Øer ogsaa blevne dannede her i Fortiden. Paa Bellins Kort, der følger Kerguelen de Tremarec's Rejse, er der aftegnet en Ø SV. for Reykjanes, omtrent 30 Mil fra Landet, som angives at være set 1713 og 1734. Paa denne undersøiske Ryg har man ogsaa nogle Gange mærket Jordskælv, saaledes den 1. September 1885 og den 24. Oktober 1895⁵⁾. I disse Farvande har man ogsaa villet lede efter det forsvundne Land „van Buss“⁶⁾, ligesom Frisland og en Mængde Øer af forskellig Slags, der rimeligvis aldrig have været til, atter og atter gentage sig paa de fleste gamle Kort over Farvandene omkring Island.

Øerne udenfor Reykjanes ere ogsaa bekendte som de sidste Tilholdsteder for Gejrfuglen (*Alca impennis*)⁴⁾. Skønt Fuglen naturligvis var vel kendt paa Island, omtales den dog ikke i den gamle islandske Literatur, og i senere Skrifter nævnes den nok, men beskrives ikke. I det 17. Aarhundrede blev Gejrfuglen bekendt i Danmark, Ole Worm fik den sendt fra Færøerne og P. Resen (1625—1688), der efter islandske Kilder har skrevet en endnu utrykt Islandsbeskrivelse, er den første, der omtaler dens Forekomst ved Island, hvor han siger, den er meget almindelig paa Øer omkring Landet⁵⁾. Gejrfuglen omtales ogsaa af Borgmester Johan Anderson i hans Bog om Island, der for det

¹⁾ Isafold 1884. S. 129. Fjallkonan I. S. 52. C. Normann: Den nye vulkanske Ø ved Island (Dagbladet den 7. December 1884).

²⁾ Den danske Ingolf Ekspedition. C. F. Wandels Rejseberetning I. S. 17.

³⁾ Miller Christy: On „Busse Island“ (Danish arctic Expeditions 1605 to 1620. Hakluyt Society 1897. Vol. I. S. 164—202). Paa Bellins Kort til K. de Tremarec's Rejse findes ogsaa I. Bus og sydligere en Klippe, set 1746?

⁴⁾ Japetus Sternstrup: Et Bidrag til Geir-Fuglens Naturhistorie (Naturhistorisk Forenings Videnskabelige Meddelelser 1855. S. 71—83).

⁵⁾ „Geirfugl alis quasi destituta unquam visa est volare, circa oculos album habens circulum, perque vicinas Islandiæ insulas magno reperitur numero, ubi et piscatoribus se satis infestum præbet, quippe in quos advenientes agmine facto irruunt prostratosque conculcant, cui aliud nullum est remedium quam ut aliqui in primo venientium agmine interficiantur, hoc enim facto, reliquæ in fugam conversæ, non magno capiuntur negotio“. P. Resen: Descriptio Islandiæ, Ny kgl. Samling Nr. 1087, 1088, 1089. Fol.

¹⁾ Eggert Olafsson: Rejse gennem Island. II. S. 1025.

²⁾ Magnus Stephensen: Beskrivelse over den nye Vulkans Ildsprudning i Vester Skaptæfields Syssel paa Island i Aaret 1788. Kbhvn. 1785. S. 146—148. Lovsamling for Island IV. S. 744—745; V. S. 4—5.

³⁾ P. Løvenørn: Beskrivelse af den islandske Kyst. I. S. 13—14.

meste er sammensat af Skipperhistorier, han omtaler dens Forekomst paa Gejrfuglasker og siger, at den er meget sjælden, samt tilføjer at man ansaa det som et Forbud paa Ulykke, naar den viste sig. I den danske Udgave af Bogen tilføjes: „Den Overtroe om Geer-Fuglen er ikke almindelig, og de sees tit af dem, der gaaer saa vidt ud paa Søen at fiske, som de Klipper ligge, hvor den Art af Fugle opholder sig“¹⁾. Af Horrebøw, der skrev en Bog for at imødegaa Anderson, omtales Gejrfuglen udførligere, og ligeledes af Eggert Olafsson²⁾. I ældre Tider har Gejrfuglen sandsynligvis levet paa forskellige Skær og Øer omkring Island, Navnet Gejrfuglasker findes baade udenfor Vestmannøerne og ved Øster-Skaptafellssyssel, men i det 18. og 19. Aarh. har man kun kendt Fuglen paa Gejrfuglasker udenfor Reykjanes. Disse Skær nævnes i Kirkestatuter fra det 14. Aarh.: „1367 ejer Kirken i Kirkjuvogur Halvdelen af Fuglasker og Kirken paa Kirkjuból en Fjerdedel af Gejrfuglasker“³⁾. Man har altsaa allerede paa den Tid set sin Fordel ved at hente Fugle og Æg fra disse Øer. Paa Grund af den høje Sø og Brændingen var dette dog altid vanskeligt og forbundet med Fare. „1628 druknede 12 Mænd paa en tiaaret Baad ved Gejrfuglasker“, og „1639 gik fire Baade til Gejrfuglasker paa Fangst i Forsommeren, to forliste med alle Folkene, men de to andre naaede tilsidst Landet med stort Besvær“⁴⁾. 1695 forliste et fransk Skib ved Gejrfuglasker, men Mandskabet bjærgedes paa Baade til Miðnes, hvor Islænderne toge sig af dem⁵⁾. Eggert Olafsson fortæller, at man ikke kunde lande paa Gejrfuglasker, men at en af Mandskabet maatte springe med et Tov om Livet op paa Klippen, og naar han skulde bort igen, maatte han ofte trækkes gennem Vandet til Baaden. I et Haandskrift fra

Midten af det 18. Aarh. haves en Beskrivelse af Gejrfuglasker¹⁾. Her berettes, at man 1732 havde opsøgt Skæret efter 75 Aars Forløb. Om selve Skæret siges, at det har lodrette Klippevægge overalt, kun mod Øst lavere, hvor det bestiges. Skærets Størrelse siges omtrent at have været som et Stykke Hjemmemark, stort nok til at afgive Foder for en Ko (altsaa 8—10,000 □ Meter), det var foroven fladt, længst fra SØ. til NV. og noget skraanende fra Vest til Øst; Bjergarten var Lava. Paa denne Klippe var der en saadan Vrimmel af Svartfugle, at den skjulte alt, og man vadede i Fugleskarn og Æg til Knæene; Fuglene laa 3—4 ovenpaa hverandre (!) og Nat og Dag omsværmedes Skæret af flyvende Fugle, der ogsaa bedækkede Søen deromkring. Af Gejrfugle vare der ikke saa mange, de indtog kun $\frac{1}{16}$ Del af Skæret nærmest Landingsstedet, længere kunde de ikke komme op paa Grund af deres Mangel paa Flyveevne. Ved Udbruddene og Jordskælvne i Aaret 1830 styrtede Gejrfuglasker sammen og forvandlede til et blindt Skær. De faa tiloversblevne Gejrfugle have saa maattet flygte derfra, og derefter viste de sig ogsaa ved Eldey og andre Skær nærmere Landet; i Aarene 1830 og 1831 bleve 27 Individuer dræbte og en halv Snes noget senere, det sidste Par blev skudt i Aaret 1844, og siden har man intet set til denne mærkelige Fugl.

Fra Fyrtaarnet fortsatte vi den 11. August Rejsen langs Kysten til Grindavík; da der ingen Færdsel er paa denne Strækning, er der hverken Vej eller Sti, man arbejder sig frem over Lavaerne, saa godt man kan. Ved Strandkanten laa der en Mængde Drivtømmer tilhørende Kirken i Grindavík. Det har sine Vanskeligheder at bortføre Tømmeret paa Grund af den stadige Brænding og formedelst Mangelen paa Landingspladser. Lavastrømmene ved Kysten ere af meget forskellig Alder, og i enkelte Pladelava'er findes indtil 13 M. høje Lavablærer; Spalter med Retningen SV. til NØ. ere ogsaa almindelige. Fra Grindavík gjorde vi en Udflugt til Eldvarpahraun, en meget ujævn og sammenskruet Lavastrøm. Heste kunde intetsteds anvendes, og det var yderst vanskeligt og anstrængende for gaaende at kravle op over de sammendyndede Lavablokke, der vare bevoksede med „Grimmia“er, men ellers næsten uden Plantevækst. Midt i Lavastrømmen besaa vi nogle gamle Ruiner, der ere aldeles skjulte i en Lavning, de ere ogsaa bevoksede med Mos og opførte af Lavablokke, saa at de kun kunne findes

¹⁾ *J. Anderson*: Nachrichten von Island etc. Hamburg 1746. S. 48. *J. Anderson*: Efterretninger om Island. Kbhvn. 1748. S. 283.

²⁾ *N. Horrebøw*: Tilforladelige Efterretninger om Island. Kbhvn. 1752. S. 174—176. *Eggert Olafsson*: Rejse gennem Island. S. 750, 855—56, 858, 983.

³⁾ *Diplomatarium islandicum*. III. S. 221.

⁴⁾ *Annálar Björns á Skarðsá*. S. 228, 269.

⁵⁾ Et godt Eksempel paa de Tidens barbariske Krigsførelse anføres af den samme Annal (*Hests annáll*). Franskmændene havde, før de strandede, plyndret et engelsk Skib uden for Østlandet, dræbt nogle af Mandskabet og sat de øvrige ud paa Drivisen uden Mad og næsten uden Klæder. Folk fra Vestmannøerne reddede 16 af disse Englændere, og de fik af den islandske Almue al mulig Hjælp og indkvarteredes i de samme Egne, hvor deres Fjender nu ogsaa maatte tage til Takke med den Hjælp, som de fattige Bønder kunde yde dem.

¹⁾ Trykt i Udtog hos *K. Kaalund*: Historisk-topografisk Beskrivelse af Island. I. S. 39—40.

af et øvet Øje. Midt i Lavningen paa jævne Lava-plader findes 3 Hytter 5—6 Meter lange, alle opførte af Lavastykker og overdækkede med Lavaplader. Dørene vendte mod Nord. Desuden findes en større Hytte bygget op til en Lavavæg og tæt ved en dyb, brøndagtig, stensat Hule, hvori vi fandt et Stykke tilhugget men halvraadt Træ, den har maaske tjent som Forraadskammer. Syd for Lavningen højt oppe paa selve Lavaranden fandtes to cirkelrunde Ruiner. Disse Stenhytter ere alle gamle og næsten ligesaa mosbevoksede som selve Lavaen, de fandtes først ved et Tilfælde i Aaret 1872, og Indbyggerne i Grindavík havde før ikke haft nogen Anelse om deres Tilstedeværelse. At der her skulde have været Menneskeboliger under normale Forhold er meget usandsynligt, da der ikke findes nogen Græsning til Kreaturer i Nærheden, Hytterne synes kun at være opførte til midlertidigt Brug, maaske som Tilflugtssted i Ufredstider. Til forskellige Tider har der været uroligt i Grindavík, Englændere og Tyskere kæmpede her 1532, og 1627 hærgedes Bygden af tyrkiske Sørovere fra Algier. Nogle af Indbyggerne nedhuggedes, andre bortførtes som Slaver, men de fleste flygtede; maaske ere Hytterne dengang blevne opførte.¹⁾

Grindavík er et langstrakt Fiskerleje med forskellige spredte Gaardgrupper (Staðarhverfi, Járngerðarstaðahverfi, Thorkötlustaðahverfi). Landingen er besværlig paa Grund af den stadige Brænding, men Fiskeriet har dog ofte været særdeles indbringende for denne Bygd. I gamle Dage havde Biskopperne i Skálholt her et af deres fornemste Fiskevær, og der vises endnu mange Gærder og Stensætninger, som Skálholtfolkene opførte for derpaa at tørre deres Stokfisk²⁾.

¹⁾ Nogle Sagn fra Grindavík om Røvere, der skulde have opholdt sig paa Baðvellir her i Nærheden anføres af *Jon Thorkelsson* (1697—1759) i hans Skrift „*Eclogarius Islandicus Metrohistoricus*“ Gammel kgl. Samling Nr. 2873—4°. Sml. Huld II. S. 58—61 og *Th. Thoroddsen*: *Geschichte der isländischen Geographie* I. S. 119—120, II. S. 321—322.

²⁾ I gamle Dage var den lufttørrede Torsk, Stokfisken (harðfiskur, skreið), et Hovednæringsmiddel for den islandske Almue og var baade udenlands og indenlands en vigtig Handelsartikel. I Middelalderen spredtes Stokfisken fra Norge og Island ud over hele Europa, og Island var i Sydevropa kun kendt paa Grund af Hekla og Stokfisken, og om begge fortaltes mange Fabler; paa enkelte gamle Kort kaldes Landet ligefrem Stokfixa (Sml. *Th. Thoroddsen*: *Oversigt over de geografiske Kundskaber om Island før Reformationen*. Geogr. Tidsskrift X). Nu saltes det meste af Torsken (Klipfisk, saltfiskur) og Stokfisken udføres næsten ikke mere. I

Indtil i Begyndelsen af det 18. Aarh. var Grindavík en Handelsplads, men Havnen var meget daarlig. Imellem en Holm (Hjallhólmur) og et Skær (Barlest) tæt ved Præstegaarden Staður maatte Skibene ved Jærnkættinger forløjes til de i Klipperne indsmeltede Ringe. Paa en Tange, der gik ud imod Skæret (Buðatangi) stode Handelshusene, Tangen er nu for det meste ødelagt af Søen. I Aaret 1640 fik Handelskompagniet Regeringens Samtykke til at ophøre med Handelen i Grindavík og overføre den til Båtsendar; thi i Aaret 1639 vare Kjøbmandshusene blevne stærkt beskadigede af Drivis, og af Handelsskibene var det ene efter det andet forlist i Havnen. Paa Grund af Indbyggernes Misfornøjelse blev dog Handelsvirksomheden atter genoptaget 1650¹⁾ ved Biskop Brynjólfur Sveinssons Indflydelse hos Frederik III. Lavaen naar her allevegne ud til Kysten, og det græsbevoksede Land er meget begrænset. Ovenfor Bygden ligger Fagradalsfjall med forskellige Udløbere, og disse bidrage til Landskabets Forskønnelse; thi selve Lavlandet er alt andet end tiltalende. I Lavaerne er Plantevæksten meget ubetydelig, og der er stor Mangel paa Sommergræsange for Faarene. Ved Járngerðarstaðir vokser der ligesom paa Vestmannøerne en Del Tidsler (*Cirsium arvense*); begge disse Steder hærgedes i det 17. Aarhundrede af tyrkiske Sørovere, og efter de stedlige Sagn skal Tidslen kun vokse, hvor Hedninger (☉: Muhamedanere) og Kristne have blandet Blod; forresten vokser den ogsaa i Nordlandet (ved Øfjord), hvor man intet har set til tyrkiske Sørovere. Efter hvad der blev mig fortalt, skulle Indbyggerne i Grindavík næsten alle høre til to Slægter, der ere indbyrdes sammenknyttede ved Giftermaal; noget lignende er Tilfældet i mange andre afsides liggende Bygder paa Island, Indbyggerne ere næsten alle nærbeslægtede (f. Eks. i Mývatnssveit).

Fra Grindavík red vi bagved Festarfjall, en Pynt, der gaar ud til Kysten, over en lav Bjærgryg (130 M.) til den ensomt liggende Gaard Isólfsskáli. De lave Bjerge ere opbyggede af Tuf, der som oftest dækkes af Dolerit, men Lavningerne ere opfyldte af Lavastrømme, der kun paa et kort Stykke afbrydes, hvor

Aaret 1630 udførtes fra Island 207 Skp. Klipfisk og 2823 Skp. Stokfisk, 1743. 392 Skp. Klipfisk og 5380 Skp. Stokfisk, 1806. 2578 Skp. Klipfisk, 2334 Skp. Stokfisk, 1849. 16400 Skp. Klipfisk, 3244 Skp. Stokfisk, men 1897 udførtes 72992 Skp. Klipfisk og kun 72 Skp. Stokfisk.

¹⁾ *Magnus Ketilsson*: Forordninger og aabne Breve II. S. 425—427 og III. S. 25. *Finnur Jónsson*: *Historia ecclesiastica Islandiæ* III. S. 641—642.

Festarfjall gaar ud til Kysten. Tæt Øst for Hjemmemarken paa Isólfsskáli begynder Lavaen atter, og her stammer den fra Kraterækker Vest for Núphliðarháls. Kystsandet nedenfor Gaarden var paa større Strækninger bevokset med *Stenhammeria maritima*, *Halicanthus peploides* og *Anthyllis vulneraria*. Fra Isólfsskáli red vi op i Udbygderne ved Núphliðarháls og opslog vort Telt paa Selvellir om Aftenen d. 13. August. Paa Vejen hertil rider man forbi en stor ejendommelig Tufblok, der kaldes Drykkjarsteinn; Stenen har en Mængde dybe Huler, hvori Regnvandet samler sig, og den er derfor velset af tørstige Vejfarende, som i Sommervarmen ride forbi; thi i Nærheden er der intet Vand, alt forsvinder i den porøse Jordbund. Vest for den lange Bjærgkæde Núphliðarháls er Slettelandet helt dækket af Lava, der har sit Udspring fra mange Kraterækker i Bjærgsiden og under denne. Strømmen gaar med to brede Lavafald imellem Núphliðarháls og det vestlige Mælifell ned til Havet og udbreder sig ved Kysten imellem Isólfsskáli og Selatangar, hvor den dækkes af den nyere Lavastrøm Ógmundarhraun. Længs den vestlige Side af Núphliðarháls ere Lavningerne imellem Fjældet og Lavaranden som oftest græsbevoksede. Her traf vi Ruiner af en gammel Sæter, Hraunssel (155 M. o. H.), hvor vi kunde lade vore Heste bede, da Omgivelserne vare frodigt bevoksede med Græs, og lidt Vand pibledede frem af nærliggende Klipper i Fjældensiden. Tæt Nord for Hraunssel have nogle Lavabække strømmet nedad Bjærgskraaningen for nedenfor at forene sig med Fladlandets Lavafloømme. Lavabækkene ere sprungne frem af en Røve i Fjældet og have ikke givet Anledning til nogen Kraterdannelse. Fra Hraunssel til Selvellir er der en næsten uafbrudt Række af temmelig store Kratere i Lavafladerne nedenfor Bjærgkæden. Selvellir, som vi havde bestemt til vort Opholdssted i nogle Dage, er en temmelig udstrakt Græsflade ved den nordligste Del af Núphliðarháls og strækker sig henimod Trölladyngja; her findes ogsaa rindende Vand, en Bæk, som fra Fjældene strømmer ned igennem Græssletten for derpaa at forsvinde i Lavaen. Vor Teltplads havde en Højde af 187 M. over Havet. Denne Oase er enestaaende i disse Egne, hvor baade Græs og Vand ere saa sjældne, og den egnede sig derfor fortræffelig til Opholdssted for os. Herfra gjorde vi adskillige Udflugter til Halvoens indre Lavaærkener. Man har i Fortiden her haft en Sæter for Præstegaarden Staður i Grindavík, og der findes endnu forskellige Ruiner af gamle Sæterbygninger paa 2 eller 3 Steder.

Vest for Selvellir findes to smaa Bjærgrygge, der

kaldes „Fjallið eina“ og Driffell. Midt imellem Driffell og Trölladyngja, en gammel Vulkan, som vi senere nærmere skulle omtale, findes en Svovlkilde „Hverinn eini“ midt i en Lavastrøm (164 M. o. H.) Nord for et gammelt Krater og Syd for „Fjallið eina“. Den 14. August gjorde jeg fra Teltet en Udflugt til denne Kilde. I Lavaen er der et rundt Bassin med $4\frac{1}{2}$ M. Tværmaal, hvori Kilden findes; det er egentlig en kogende Lerpøl, der sprudler op imellem løse Lavablokke paa Bunden af den tragtformede Fordybning og frembringer en Mængde Damp, der kan ses fra fjærne Steder, saaledes i godt Vejr fra Reykjavík. Dyndet har en blaalig Farve, og Dampene trænge frem fra Jorden med en stærk Tuden og Brølen. Lavaen er meget dekomponeret af de sure Dampe, og hist og her ses nogle Svovlpletter. 6—8 M. Nord for denne Kilde er der en c. 200 □ Meter stor Flade af gammel Kiselsinter, hvorfra Jordvarmen nu er forsvunden; før har her været 4 à 5 Kilder, der nu ere udtørrede. De have afsat fint Kiselsinter, Ler og lidt Svovl.

Den næste Udflugt gjorde vi til Fjældet Keilir (389 M.), som er godt kendt for alle, der have været i Reykjavík, da det hæver sig fra Omgivelserne som en regelmæssig Kegle og er derfor ofte bleven mistænkt for at være en Vulkan, hvad den dog ikke er. Ved nærmere Undersøgelse viser Fjældet sig heller ikke at være nogen fuldtud regelmæssig Kegle, det har forskellige Udvækster, der afbryde de regelrette Linjer. Keilir er opbygget af Tuf og har Doleritklipper i Toppen. Den er meget stejl, men kan dog med nogenlunde Lethed bestiges fra Nord, hvor en Ryg staar ud fra Bjærgsiden. Nogle smaa Tufknuder Nord for Keilir, kaldes Keilisbørn. Vi klavrede opad den førnævnte Ryg, som for største Delen bestaar af kulsorte Lavabrokker, højere oppe blev Fjældensiden stejlere, og Brecciefladerne vare dækkede af løst Grus, der kom i Bevægelse ved den mindste Berøring, men udstaaende, i Breccien indkittede Lavastykker gav os dog nogenlunde Fodfæste; vi kunde med Besvær kravle op ad Brecciefladerne, og da vi naaede Doleritklipperne, gik det lettere. Tuffen og Breccien i Keilir er ret ejendommelig og meget let, da den indeholder en Mængde Pimpsten. Den øverste Grusflade paa Keilirs Top er kun meget lille, men vi havde derfra en udmærket Udsigt over hele Faxaflói og en stor Del af Reykjaneshalvøen; Yderpunkterne vare Eldey mod Vest og Kálfstindar i Nærheden af Thingvallasøen mod Øst. Keilir hæver sig som en isoleret Spids fra en bred Lavakuppel, der begynder ved Fagradalsfjell, men

skraaner jævnt ned mod Havet. Fra Njarðvík og Suðurnes ses denne Kuppel tydelig, da den hæver sig betydelig over de lavere Strømme. Man kan tydelig se, at de gamle Strandhraun stamme fra Lavningerne i Fagradalsfjöll, men jeg kunde dog her ikke faa Øje paa noget Krater. Lavastrækningerne Vest for Keilir kaldes af nogle Thráinskjölds- eller Thráinskallahraun. En Lavastrøm med nyere Udseende har Vest for den gamle Lavakuppel strømmet ud fra Fagradalsfjöll, den forener sig med Eldvarpahraun mod Vest, men gaar mod Øst ned til Vogastapavatn; Dampen fra en varm Kilde hæver sig op fra Lavaen Syd for denne Sø. Den bedste Udsigt havde vi over Lavastrømmene ved Selvellir, Trölladyngja, Undirhlíðar og Máfahlíð, men de enkelte Udflod ere saa kaotisk sammenblandede, at det er meget vanskeligt, ja næsten umuligt, at udrede de enkelte Strømme fra hverandre. Afstapahraun, der naar Havet ved Kúagerði, udsender en Arm mod Vest; den største Del af denne Lavastrøm stammer fra Trölladyngja, men nogle Tilløb har den ogsaa faaet fra Kraterne ved Máfahlíð. I den øvre Del af Afstapahraun er der et enkelt Tuffjæld, der hedder Snóka-fell. De gamle Lavastrømme Vest for Afstapahraun kaldes sædvanlig Strandhraun, men Almennigur imellem Afstapahraun og Kapelluhraun. Almennings-Lavaerne ere meget gamle og stamme maaske fra ældgamle Kratere ved Undirhlíðar, Máfahlíðar og Trölladyngja. Nogle Kratere ved Selvellir have udsendt temmelig ny Lavaarme imellem Fjallið eina og Driffell, de ere tildels meget ujævne og have forenet sig med Afstapahraun og andre Lavastrømme fra Trölladyngja. Ved den nordlige Ende af Driffell har en Del af Lavastrømmen sænket sig pludselig, saa at 4—6 Meter høje Lavaplader ere blevne staaende lodret oprejste paa Kanten.

Hele Dagen d. 15. August maatte vi tilbringe i Teltet, da Vejret var saa daarligt, at alle Undersøgelser umuliggjordes, der var stadig Taage med stærk Regn; henad Aftenen tiltog Uvejret i Styrke og Regnen skyllede ned, vi fik derfor næste Nat ingen Ro til at sove, men maatte stadig være paa Springet for at passe paa, at Teltet ikke blæste fra os, Stormen rev Teltpløkkerne op til Trods for de mange Sten, som Teltranden var belæst med. Vi vare helt gennemblødt og laa i en Vandpøl om Morgenen. Jordbunden var bleven til en vandfyldt Svamp, og ingen Steder i Nærheden kunde vi finde en anden Teltplads, der var nogenlunde tør. Da der ikke var mindste Udsigt til en Forandring i Vejret, maatte vi bryde op og søge Ly i Bygden. Vi red i sort Taage og Pladskregn

over Núphlíðarháls uden Vej eller Sti, vi gik og trak Hestene ved Tømmen over Kløfter og Klippeskrænter og fandt tilsidst en Sti, der førte til en lille fattig Gaard, der hedder *Vigdísarvellir* (122 M. o. H.) i Dalen imellem Sveifluháls og Núphlíðarháls. Da der ikke kunde være Tale om at overnatte her, fortsatte vi Rejsen i den samme Regn og Storm over Sveifluháls til Krisuvík ad en brat Sti, der hedder *Hettuvegur* (285 M.). Oppe paa Bjærgryggen kom vi forbi forskellige Levninger af gamle Svovlkilder, Lerflader, dekomponeret Tuf og smaa Svovlpletter. I Krisuvík havde jeg derefter nogle Dage Station og gjorde derfra længere Udflugter, især for nærmere at undersøge Núphlíðarháls samt Vulkanen Trölladyngja og Lavastrømmen Øgmundarhraun Vest for Krisuvík.

Núphlíðarháls er en smal, men c. 16 Km. lang Bjærgryg af Tuf og Breccie, der strækker sig fra SV. til NØ. parallelt med Sveifluháls. Ved Seltangar gaar den næsten ned til Havet og mod NØ. op imod Undirhlíðar. Denne Bjærgkæde har en Højde af 350—400 M., er savtakket med en Mængde ejendommelig formede Knuder, Toppe og Tinder og øverst som oftest delt i to parallelt løbende Rygge. Núphlíðarháls er meget vulkansk, og lange Kraterækker findes paa begge Sider. Bjærgryggens nordlige Ende er kløvet i to Arme, hvoraf den østligste er den længste. Af denne kunne Máfahlíðar med deres smaa Tufspidser betragtes som en Fortsættelse, og disse ere igen en Terrasse nedenfor Undirhlíðar, som gaar mod NØ. fra Enden af Sveifluháls. Paa den vestlige Arm ligger Vulkanen Trölladyngja med en Mængde Kratere og vulkanske Spalter. Dalen imellem Núphlíðarháls og Sveifluháls er fuld af Lava, der stammer fra Kratere i Vestsiden af Núphlíðarháls eller tæt nedenfor denne. Fra Sveifluháls er der derimod ingen Lava flydt, og der findes ingen Kratere med Undtagelse af nogle meget gamle i Bjærgryggens sydlige Ende. Den underjordiske Varme fremtræder derimod her i Form af Fumaroler og Svovlkilder. Ved *Máfahlíðar* findes nedenfor en Tuffryg en Række smaa, frygtelig sønderrevne Kratere af opstablede Lavablokke og Lavastrømmene her omkring ere saa sammenskruede, at de kun med Nød og Næppe kunne passeres til Fods. Det største af disse Kratere har kun en Højde af 23 M., men en Hældning af 30°. Lavastrømmene fra denne Kraterække have over en lav Terrasse i brede Fosser strømmet ned mod Trölladyngjas Lavaer og blandes sammen med den sydligste Del af Afstapahraun. I disse Lavastrømme findes flere dybe Kløfter, og i nogle af dem saas Is i Bunden. Dalen imellem Núphlíðarháls og

Sveifuháls indsnævres meget overfor Vigðisarvellir; thi her strækker en Arm sig ud fra Núphliðarháls med flere Tufknuder og Kratere. Sydligere findes de lange Kraterækker, hvorfra Ögmundarhraun har sin Oprindelse.

Trölladyngja (398 M.) er som førnævnt en Tufknude paa Núphliðarháls nordvestlige Arm, der ved en dyb Lavning adskilles fra den sydligere Bjærgryg. Igennem denne Lavning kan man ride fra Djúpavatn, en Sø Øst for Fjældryggen over til Sletterne ved Fjallið eina. I Lavningen findes store, af Fumaroler gennemkogte, c. 150 M. dybe Kløfter, der kaldes Sog; de forgrene sig fra to Hovedkløfter opefter. I Kløfterne er der nu næsten intet Vand, og skønt Jordvarmen her i gamle Dage har været meget stærk, er den nu næsten udsukt. Tuffen er ved Fumarolernes Virksomhed de fleste Steder bleven omdannet til rødt Ler, men Pletter af hvidt, gult og blaat Ler findes ogsaa. Nederst i Kløfterne hæve dog smaa Dampstraaler sig fra 3 Huller i Tuffen, og paa Fjældet Syd for Sog fandt jeg en Lerpyt i en Tufskrænt, hvor det rødlige Dynd, som havde en Varme af 78°, sprang frem af flere Smaahuller. I Fjallið eina har der lige over for Sog ogsaa været Fumaroler, der have affarvet Tuffen og nogle smaa Fumaroler ses ogsaa hist og her i Lavaen nedenfor. Oppe paa Fjældet Syd for den førnævnte Lerpyt er der en dyb Sø, som hedder Grænavatn.

Den egentlige *Trölladyngja* Nord for Sog bestaar af Palagonitbreccie og har to Fjældknuder, der adskilles af en dyb Kløft; den østlige Top er afrundet og temmelig bred, den vestlige meget spids og brat. Fra den østlige Top gaar en Fjældryg mod NØ., hvor de nyeste Kratere findes; denne Fjældryg er bleven spaltet paa langs og paa Spalten have 20—30 Kratere dannet sig, der have udgydt en Mængde Lava mod Vest, og en Sænkning af Fjældryggens vestlige Side har rimeligvis fundet Sted under Udbruddene. Det sydligste af disse Kratere har en Højde af 74 M. over de vestlige Lavastømme og Hældning af 34°. Vest for Kraterækken er der en stejl Skraaning, hvorover Lavaen er styrtet ned i en sammenhængende Fos, først fra selve Spalten og senere fra Kraterne efter at de vare blevne dannede. Lavaen har været saa tyndt flydende og sej, at nogle af de mindre Kratere se ud som glasserede Kedler eller Potter af Støbejern. Nedenfor Kraterækken er der en lang Revne, der ogsaa har udgydt tyndtflydende Lava, saa at dens Rande ere overgydte med en Støbning eller Glassur. Fra disse Kratere stammer det føromtalte Afstapahraun,

der gaar ned til Havet i Kúagerði. Strækningen Vest for Kraterækken har sænket sig 30—60 M. Nord for *Trölladyngja*'s vestlige Top er der et stort, gammelt, rødt Krater 22 M. højt med 25° Hældning; Syd for dette findes forskellige Fumaroler i Lavaen med en Varme af 40—60°; i det varmeste Hul fandt jeg 78°. Vesten for *Trölladyngja* er Landet fladt over imod Fjallið eina; ved Fladlandet findes ogsaa i Fjældsiden nogle gamle Smaakratere, der have udgydt Lava, som ogsaa her er vældet frem af Sprækker uden Kraterdannelse. Her fandt jeg ogsaa en Revne i Tuffen, der stod lodret paa Krateriinjen, men havde ingen Lava udgydt.

De ældste Udbrud fra *Trölladyngja* have fundet Sted sydligere tæt ved Kløfterne Sog; her er der en saadan Vrimmel af smaa og store sammenfiltrede Kratere, at de ikke ere lette at tælle; *Trölladyngja* med Omgivelser er ligesom oversaaet med store og smaa Bylder, og man faar her ligesom saa mange andre Steder paa Reykjaneshalvøen det Indtryk, at den vulkanske Kraft maa ligge meget nær ved Jordens Overflade. Kraterne synes at staa i Grupper, men ved nærmere Eftersyn viser det sig, at de dog rimeligvis ere dannede paa flere parallelle Spalter med den sædvanlige Retning fra SV. til NØ. Nord for den vestlige Ende af Sogkløfterne, næsten nede ved Sletten, er der en Gruppe af c. 30 meget gamle, mosbevoksede og tildels sammenfaldne Kratere. Et af de største Kratere, der findes nederst ved Sog Bækken, er aabent mod Syd, har Hesteskoform og en Græsflade i Bunden. Syd for Bækken helt fra Grænavatn ned mod Fladlandet findes en meget stor Kratergruppe med 80—100 særskilte Udbrudsaaabninger, de ordne sig i flere Rækker i Fjældsiden og ere tildels meget store. Nordligst højest oppe i Fjældsiden ved Grænavatns vestlige Bred findes et af de større Kratere, hvis øvre Rand hæver sig 13 M. over Søen, medens den anden Side har en Højde af c. 100 M. Krateret, der er aflangt, deles af en Ryg i to Rum, det har en Dybde af 44 M. og en Omkres af 550 M. Nedenfor dette, tæt ved Fladlandet ligger et andet stort, rundt, gammelt Krater opbygget af fint Lavagrus og Bomber, det er lavt og har en meget ringe Hældning (2—3°) men en Omkres af 760 M. Omkring disse større Kratere er der et Myr af mindre Udbrudsaaabninger af forskellig Form, nogle have stejle Kratersvælg, andre ere jævnt hældende med skaalformede Fordybninger i Toppen. Det sydligste af Kraterne tæt ved Selvellir er det allerstørste, det er aflangt og aabent til begge Ender, hælder sig op til Skraaningen og har en Omkres af 1160 Meter; inden i dette store

Bæger ere flere Smaakraterne blevne dannede. Nord for dette store Krater findes flere Smaakrater, der staa som Lommer i Fjældsidene.

Gamle islandske Annaler omtale flere Gange Udbrud af Trölladyngja (ogsaa ofte i Flertalsform Trölladyngjur), men som oftest nævnes kun Udbruddet uden nogen nærmere Forklaring, og man har derfor ikke med Sikkerhed vidst, om det var denne Vulkan, der mentes, eller en anden af samme Navn i Odádraun. Den sidste Vulkan har dog rimeligvis i historisk Tid aldrig haft noget Udbrud. Paa min Undersøgelsesrejse i Aaret 1884 viste den sig at være en gammel kæmpe-mæssig Lavakuppel, der øjensynlig hører til de ældre Vulkaner i Lavaørkenen Odádraun, og ingen af dens Lavastømme synes at være fremkomne i historisk Tid. I Annalerne omtales 5 Udbrud af Trölladyngja, det første 1151: „Udbrud af Trölladyngjur. Huse faldt, og Folk døde.“ Næste Vinter kaldes Sygdommevinteren¹⁾. 1188 Ildsudbrud af Trölladyngjur²⁾. Ved Aar 1340 fortæller Biskop Gisli Oddsson, at der var Udbrud af Trölladyngja, og at Lavaen løb ned til Selvogur, men som vi før have paapeget, har denne Lavastømme rimeligvis stammet fra Brennisteinsfjöll, en Lavastømme fra Trölladyngja kunde umulig naa til Selvogur tværs over to stejle Bjærgkæder. 1360 „Udbrud af Trölladyngja, hvorved mange Gaarde i Mýdal bleve ødelagte af Askefaldet, der flere Steder i Nærheden forårsagede stor Skade, hermed fulgte en stor Forskrækkelse og stærke Drøn. Scorierne drev paa Havet mod Vest til Mýrar og Ilden saas fra Snæfellsnes“³⁾. Hvorfor Askefaldet denne Gang var saa stærkt i Mýdalur (eller Mýrdalur), der ligger langt bort fra Trölladyngja, er ikke let at forklare; maaske er Trölladyngjas Udbrud bleven sammenblandet med et Udbrud af Katla. I Aaret 1389 havde flere Vulkaner Udbrud og bl. a. skal Trölladyngja have udgydt en Lavastømme „til Havet og til Selvogur“⁴⁾. Her findes den samme Fejl som ved Aaret 1340. Maaske har der denne Gang været Udbrud fra de Kratererækker, som strække sig fra Trölladyngja langs den vestlige Side af Núphliðarháls, da den Lavastømme blev dannet, som er flydt fra disse Kraterer ned til Havet Øst for Isólfsskáli⁵⁾.

¹⁾ Islenzkir annálar 1847. S. 62. ²⁾ s. st. S. 76. ³⁾ s. st. S. 296—298.

⁴⁾ Jón Espolin: Arbækur I. S. 110.

⁵⁾ I Gunnlaug Thorsteinsson's Annaler (Manuskri. i Landsbiblioteket i Reykjavik Nr. 158 4° S. 57) omtales et Udbrud fra Fjældene ved Grindavík i Aaret 1661, det begyndte før Jul og fortsattes til langt ud paa Vinteren, saa at det hver Aften kunde ses fra Nordlandet. Dette

Annalernes Forfattere have øjensynlig været ukendte med de topografiske Forhold i disse Egne. Bjærgene paa Reykjaneshalvøen ere gennemgaaende saa vulkanske og saa omtumlede af den underjordiske Ild, at man ikke har haft noget klart Begreb om de enkelte Udbrudssteder, og endnu kende de fleste Indbyggere af Kystens Fiskerlejer kun lidet til Halvøens indre Lavamarker og de derværende Bjærg, Vulkaner og Kratererækker. Den geologiske Undersøgelse viser, at selve det Bjærg, der fører Navnet Trölladyngja, næppe kan have haft mange Udbrud i historisk Tid. Af større Lavastømme, der stamme fra denne Vulkan, er Afstapahraun den eneste, som utvivlsomt er bleven dannet efter Landnamstid, men i forhistorisk Tid har Trölladyngja haft mange Udbrud. Flere af de nærliggende Kratererækker i Máfahlid og Núphliðarháls have dog sikkert haft flere Udbrud siden Landets Bebyggelse, og disse ere sikkert af de nærboende blevne henførte til Trölladyngja.

Ved den sydøstlige Ende af Núphliðarháls nedefor Gaarden Vigdísarvellir, er der fremkommet en stor Lavastømme, der kaldes *Øgmundarhraun*, den udbreder sig over Sletterne Vest for Krisuvík til Seltangar. Hertil gjorde jeg en Udflugt fra Krisuvík baade for at undersøge Lavaen og Kratererækkerne og for at optage et foreløbigt Skitsekort af denne Egn. Først undersøgte jeg den saakaldte Húshólmi, en lavafri Plet midt i Øgmundarhraun ved Kysten. Brændingen, som her er meget stærk, har opbrudt en Del af Lavastømmens Rand, og stejle Lavaklipper og Tanger strække sig derfra ud i Søen. Fordi Sø vandet idelig sprøjter over, findes her nærmest Havet ingen Mosvækst paa Lavaen. I Overfladen er Lavastømmen dækket af en meget slagget Skorpe, men i det indre er Bjærgarten sort og tæt, har et brunligt Skær og er bleven afsondret i tykke Søjler. Underlaget i Húshólmi bestaar af Dolerit, der ogsaa træder frem ved Kysten. Skønt man ingen historiske Efterretninger har om denne Lavastømmes Dannelse, saa er den dog utvivlsomt historisk og stammer rimeligvis fra det 14. Aarhundrede¹⁾. Her fandt jeg Ruiner af en Gaard, som er

Udbrud omtales ikke andre Steder, og Beretningen skyldes maaske en Fejltagelse eller Forveksling. I November 1660 havde Katla Udbrud, der ogsaa fortsattes ud paa Vinteren.

¹⁾ Jónas Hallgrímsson nævner i sine Optegnelser, at Øgmundarhraun er opstaaet ved et Udbrud i Aaret 1340 uden dog at anføre nogen Kilde. Øgmundarhraun omtales i et Digt om det hellige Kors i Kaldaðarnes fra Slutningen af det 15. Aarhundrede (Jón Þorkelsson: Om

bleven oversvømmet af Lavaen; disse Ruiner findes paa en lille Græsflade inde i selve Lavastrømmen Vest for Húshólmi, og efter Sagnet skal Gaarden Krisuvík oprindelig have staaet her. Paa en Flade i den vestlige Del af Húshólmi, der hedder Kirkjuflötur, skal Kirken dengang have staaet. I Húshólmi findes tydelige gamle Gærder, hvoraf et har en Længde af 284 M., men de egentlige Gaardruiner findes som før nævnt inde i Lavaen, og Husvæggene staa her ligefrem ud fra Lavaranden. Den største Ruin har en Længde af $15\frac{1}{3}$ M., men Bredden ses ikke, da Lavaen er flydt over begge Sidevæggene. En anden, der staaer tværs for Enden af denne, har en Længde af $9\frac{2}{3}$ M., og en Brede af $7\frac{1}{3}$ M., en tredje Ruin af en enkeltstaaende Bygning har en Længde af $9\frac{1}{3}$ M. og en Brede af $7\frac{2}{3}$ M. Udenom den fra Hovedbygningerne ligger et bøjet Gærde, rimeligvis et af de saakaldte Husgærder (húsagarðar), som i gamle Dage i Almindelighed omsluttede Bygningerne paa en Gaard¹⁾ og endnu enkelte Steder findes i Skaptafellssyssel. Stenene i disse Ruiner ere Dolerit, den samme Bjærgart, som danner Lavastrømmens Underlag.

Fra Húshólmi gik vi over Lavastrømmen, der er meget sonderreven og vanskelig at passere, op til Sveifluháls og besteg forskellige Bjærgtoppe for derfra at faa Overblik og pejle til de nødvendige Punkter. Nedenfor Vigdisarvellir i Núphlíðarháls Affald ere to store Revner blevne dannede fra SV. til NØ., og paa dem have Udbruddene opkastet en Mængde (henimod 100) Smaakraterer. Den største Kraterække begynder tæt nedenfor Vigdisarvellir (ovenfor de saakaldte Fremrivellir). Kraterne have kun en Højde af 10—25 M. og c. 30° Hældning, og de ere alle aabne mod Øst. Fra disse Kraterækker har Lavaen strømmet mod Syd imellem Tuffjældene Mælifell (224 M.) og Latsfell (118 M.). Strømmens Overflade er gennemsat af utallige Spalter, hvoraf nogle bøjede gaa tværs over Strømmen, medens andre staa lodret paa disse; sete fra Mælifell ordne Lavaspalterne sig som Spalterne i en Gletscher, der kniber sig ned igennem en snæver Dal. Lavaens Hovedstrøm er kommet fra Kraterne ved Fremrivellir, men andre Kraterer have hver efter Evne ogsaa bidraget til den samlede Strøm. Ved Kysten strækker Øgmundarhraun sig imellem Selatangar nedenfor den sydligste Pynt paa Núphlíðarháls, og den sydligste Ende af Sveifluháls. NV. for Mæli-

fell findes ude i Lavastrømmen nogle Hornitos. Fra et lille Højdedrag, der gaar ud fra Enden af Sveifluháls, hæver Fjældtoppen Mælifell sig til 224 M., den bestaar af Tuf som andre Bjærgene i Nærheden, og langs dens vestlige Fod er der en Lavabremme 2—3 M. over Øgmundarhrauns nuværende Overflade, der har sænket sig ved Afkølingen. I Højdedragene NØ. for Mælifell findes i Tuffen mange ejendommelige formede Fordybninger, rimeligvis frembragte ved Sandflugt i stormfuldt Vejr ned igennem Bjærgenes trange Kløfter. Midt i Øgmundarhraun er der en anden lille Fjældspids, der hedder Latsfell (118 M.), og paa en Tange, der strækker sig ud fra denne, er der en Knude, der hedder Latur. Parallelt med dette Højdedrag findes en Klippevæg (Núphlíð), der ogsaa ender med en Fjældknude; denne Klippevæg viser sig at være den vestlige Side af den ene af de Spalter, hvorfra Øgmundarhraun er vældet ud. Den østlige Side samt Landstykket mellem Núphlíð og Latur har sænket sig 66 M. efter at Udbruddet er begyndt. Fra den nedenfor liggende Lavastrøm ser man her i Enden af Spalten, hvor den er uforandret, hvorledes Lavaen fylder den som en mægtig Gang. Den vestlige Side af Spaltens forreste Del, der er bleven staaende, hæver sig fra den flade Lavastrøm som en lodret Væg af Palagonitbreccie med Dolerit øverst oppe; opad Væggen har der klistret sig et Lavaovertræk, og paa dens Rand staa 4 halve, smaa Kraterer, der vare begyndte at dannes, før Sænkningen fandt Sted, medens den anden Halvdel har sænket sig i Dybet. Flere mindre Sænkninger kunne iagttages i Nærheden. Udenfor den yderste Knude paa Núphlíð gaar en Lavning ind i Bjærgryggen ovenfor Selatangar; her har et lille Landstykke sænket sig c. 3 M. og nogle Smaakraterer ere blevne dannede, der have udgydt en lille Lavastrøm. Nord for Vigdisarvellir gaar en Bjærgryg ud fra Núphlíðarháls, der næsten danner en Tærskel tværs over Dalen, her har en ældre Lava flydt ned fra Kraterer Syd for Djúpavatn og ligeledes fra Kraterer NØ. for denne Sø; denne Lavastrøm strækker sig ned til Fremrivellir.

Efter at jeg, som oftest i daarligt Vejr, havde undersøgt Trölladyngja og Øgmundarhraun rejste jeg den 22. August fra Krisuvík til Kaldársel, hvor vi atter opslog vort Telt og havde Station i nogle Dage for at gjøre Udflugter til nogle Bjærgene i Omegnen, som jeg endnu ikke havde besøgt. Samme Aften besteg jeg Helgafell (342 M.), et enkeltstaaende Tuffjæld i Nærheden af Kaldársel; det er vanskeligt at bestige undtagen mod Nord. Tuffen er i Overfladen meget

Digtningen paa Island i det 15. og 16. Aarh. Kbhvn. 1888 S. 71—72).

¹⁾ Eggert Olafsson: Rejse gennem Island II. S. 824.

forvittret og medtaget af Vandets Indvirkning; der findes et Utal af smaa Huller eller Kedler, der ligne smaa Jættegryder med mellemliggende underlig formede Rygge og Knuder; saadanne „Karrenfelder“ ere meget almindelige paa Toppene af Tufbjærgene paa Reykjanes. De i Tuffen indlejrede Lavabrudstykker udvitrer og staa frem paa Overfladen, Regnvandet bliver af og til staaende i Render og Hulheder omkring dem og hjælper til at opløse Bindemidlet, men Vind og Sandflugt har vel den største Indflydelse, thi stærke Storme med afvekslende Regn og Sandflugt tude næsten uafbrudt omkring de enkeltstaaende skarpe Tufspidser. Grus og Sand hvirvles omkring i Fordybningerne, og Overfladen faar herved den underlig søndergnavede Form, som den saa ofte besidder. Øverst i Helgafell fandtes to Basaltgange med Retningen NV. til SØ., lodret paa Reykjaneshalvøens sædvanlige Spalteretning; længere nede fandtes ogsaa Revner i Tuffen med den samme Retning. Fra Helgafell har man en udmærket Udsigt over Omegnens sorte Lavamarker.

Den 23. August gjorde jeg i godt Væjr en Udflugt til *Brennisteinsfjöll*. Vi red op igennem Kerlingarskard, en Bjærgsti der ligger opad Fjældsiderne Syd for Grindaskarð. Paa Plateaets Rand findes, som vi før have nævnt, mange store Kratere, hvorfra Lavaen er strømmet nedad Fjældsiderne. Naar man har passeret disse Kratere, har man paa højre Haand den vulkanske Ryg *Brennisteinsfjöll*, der i en Højde af 600—700 M. strækker sig fra SV. til NØ. oppe paa Plateaet, hvis Rand som oftest kaldes *Langahlið*. Den øverste Ryg af dette Højdedrag er helt dækket af Kratere (rimeligvis over 100) i flere parallelle Rækker, der har en umaadelig Mængde Lava udgydt sig nedad Skraaningen mod Øst og dækker aldeles de nedenforliggende Flader. Nogle af disse have som før bemærket fundet Vej ned til *Selvogur*, hvor de i flere Lavafald ere styrtede udover Fjældsiderne; en af Lavastømmene er sikkert historisk, rimeligvis fra det 14. Aarh. Ikke langt fra *Kerlingarskarð*, under Randen af en ældre Lavastrom, findes *Solfatarer*; de svovlsure Dampe bryde op igennem Lavaen, der flere Steder er bleven gennemkøgt og forandret til Ler og forskellige Mineralier ere blevne afsatte i Revnerne. *Fumarolerne* have dog ved Overfladen, efter at de have passeret de mange indre Hulheder og krogede Kanaler, kun en ringe Varme af omkring 26°. *Svovlpletter* ses ogsaa hist og her ved *Lavaranden*, og derfor har man tænkt sig, at der maaske i Lavaens indre Hulheder fandtes en større *Svovlafsetning*. Dette viser sig ogsaa at være Tilfældet, hist og her i Lava-

strømmens Indre har *Svovlet* samlet sig i lommedeformede Huler, hvor Temperaturen ogsaa er højere, jeg fandt paa et Par Steder 78° Varme. Det er dog ingenlunde let at faa fat i dette *Svovl*, skønt et engelsk Aktieselskab prøvede derpaa i 1882—83; flere Steder maatte man gennembyrde 2—3 Meter haard, basaltisk Lava uden at have noget synderligt Udbytte. At dette Arbejde ikke svarede Regning behøver næppe at nævnes.

Brennisteinsfjöll have den stærkeste Hældning mod SØ., og her dannes der en bred Lavaflade imellem dem og de Aase (*Hvalhnúkar*), der strække sig ud fra *Bláfjöll*, Vest for *Heiðin há*. Denne Lavaflade har en jævn Hældning mod Syd, ned mod de stejle Fjældsider ovenfor *Stakkavik* og *Herðisarvík*. Oppe paa *Bjærgryggen* staa Kraterne saa tæt, at der sjælden er noget Mellemrum imellem de enkelte. Ogsaa mod Vest have Lavastømme flydt ud over Plateaet, skønt Hældningen her er mindre. Underlaget bestaar af Tuf og Breccie, der dog ofte dækkes af isskuret *Dolerit*; *Lagfølgen* ses tydelig i de dybe Spalter, der her ere almindelige. Det vilde være et tilstrækkeligt Arbejde for et Par Sommermaaneder at undersøge de her værende Kraterer og opmaale dem, men det er vanskeligt og kræver en betydelig Udrustning, da man her hverken finder Græs eller Vand. Det største af Kraterne paa *Brennisteinsfjöll* hedder *Kistufell*, det har en Højde af c. 140 M. over de østlige *Hedestrækninger*, 593 M. over Havet, en Dybde af 64 M. og c. 190 M. Diameter. Kraterets Udbrud ere fremkomne ved terrasseformede Sænkninger af *Doleritbænkene*, der dække Tuffen; to andre smaa Kratere have senere udgydt nogen Lava ned i dette store Krater, hvorved dets Bund er blevet til en lille Lavaslette. Vest for *Kistufell* ere Lavastømmene opfyldte af Huler, der ofte kun ere dækkede af en tynd Skorpe, saa det ikke er uden Fare at gaa derover. Nogle Steder findes runde Kedler opsprængte igennem *Doleriten*, uden at noget Udbrudskrater af Slagge er blevet opdyngt omkring Aabningen; Lavaen er flydt rolig ud over Randene. Nogle af disse Kedler ere meget dybe og have *Jökelis* i Bunden. En Lavastrom, som stammer fra store Kratere tæt Nord for *Solfatarerne* og er flydt mod Syd langs *Brennisteinsfjöll* imellem disse og *Hvalhnúkar*, kunde efter Udseendet være historisk, og det er maaske den samme, som er styrtet ned til Havet ved *Herðisarvík*. Ved en nærmere Undersøgelse kunde dette let oplyses. Et rødt Slaggekrater, 110 M. højt, er det største af disse Kratere. Maaske have ogsaa nogle af Kraterne ved *Kerlingarskarð* samtidig

været virksomme, hvorved nogle af de nyere Lavaudflod, der strække sig henimod Helgafell, ere blevne dannede.

Jeg havde tænkt mig at anvende de næstfølgende Dage til en nøjere Undersøgelse af de mærkelige Kraterækker i Brennisteinsfjöll, men det kunde ikke lade sig gøre formedelst Taage, Regn og Storm. I Sommeren 1898 gjorde jeg et andet Forsøg, men det strandede ogsaa paa afskyeligt Vejr og Taage. Saadan er det ofte paa Island, at man maa opgive Undersøgelsen af interessante Lokalteter, hvis man da ikke har Tid og tilstrækkelig Udrustning til at vente taalmodig i hele Uger. Paa Grund af det daarlige Vejr brød vi op fra Kaldársel om Eftermiddagen d. 24. August og red til Reykjavik. Den næste Uge brugte jeg til mindre Udflugter i Mosfellssveit for at undersøge varme Kilder, Glacialaflejringer o. lign. Her paa Lavlandet i Bygden kunde Vejrforholdene ikke lægge uoverstigelige Hindringer i Vejen for geologiske Undersøgelser.

Nu var jeg altsaa færdig med den geografisk-geologiske Rekognoscering af Reykjanes Halvøen, der havde givet et meget større Udbytte, end jeg havde turdet vente. Paa Grund af Tidens Knaphed havde jeg dog ikke kunnet undersøge Enkelthederne nær saa godt, som jeg havde ønsket, en nøjagtig geologisk Undersøgelse af denne Halvø vilde tage flere Sommere, da Undersøgelsen hovedsagelig maatte bestaa i detaljerede Kortarbejder over de enkelte Vulkaner og deres Lavastrømme. I Literaturen findes ingen Beskrivelse af nogen Vulkan paa Reykjanes, skønt man naturligvis i al Almindelighed vidste, at Halvøen var meget vulkansk og for en stor Del dækket af Lavastrømme. Bjørn Gunnlaugssons fortræffelige Kort giver et godt Overblik over Halvøens almindelige geografiske Forhold, men en detaljeret geologisk Undersøgelse kræver naturligvis mere specielle Kortarbejder. Paa Reykjanes Halvøen findes i det mindste 30 Vulkaner med over 700 Kratere. Der findes ingen Vulkan af Vesuvitypen: større Vulkaner opbyggede af vekslende Lag af Aske, Slagger og Lava, Udbruddene have her kun frembragt Lavakupler (Dyngjaformen) eller Kraterækker. Af Lavakupler findes 4 (Heiðin há, Selvogsheiði, Háleyjarbunga og Skálarfell), Resten er Spaltevulkaner med Rækker af Smaakratere. Trölladyngja, der har været den mest virksomme af Reykjanes Vulkaner, maatte man nærmest tænke sig at være opbygget af vekslende Tuf og Lavalag, men Undersøgelsen viser, at Udbrudsvirksomheden heller ikke her har været knyttet til en Centralaabning. Vulkanen opløser sig i en Mængde smaa tætstillede Kraterækker, Kratergrupper og Udbrudsspalter, hvoraf hver

enkelt rimeligvis kun en Gang har haft Udbrud. Skønt man i andre Egne af Island ser endnu mere stor-slaaede Vulkanspalter og Kraterækker, saa er der dog intetsteds som paa Reykjanes samlet en saadan Mængde af disse paa et forholdsvis lille, temmelig let tilgængeligt Omraade, og Halvøen egner sig derfor godt til Studiet af islandske Spalteeruptioner. Sjældent ser man selve Gangen, der fører til Jordens Indre, blotet for Dagen, og den før beskrevne Spalte i Ögmundarhraun er et enestaaende smukt Eksempel. Paa Reykjanes har man en udmærket Lejlighed til at studere Kraterformer; af disse findes en Mængde paa forskellige Udviklingstrin. Hældningen af Slaggekeglerne er meget forskellig efter deres Alder og Brudstykkernes Størrelse. Undertiden ere Kraterne helt opklistrede af Lava og ere da meget bratte, endogsaa 45—50°; undertiden er den nederste Del af et Krater dannet af Slagger, der senere ere blevne overgydte med Lava, som giver det hele en større Fasthed og Hældning. Sædvanlig varierer Hældningen fra 25° til 30°, men ældre Kratere ere ofte blevne saa medtagne af Tidens Tand, at de kun have en ringe Hældning. Kraternes Form er meget forskellig, nogle ere fuldstændig regelmæssige Kegler, andre have faaet Hestekoform ved den fra Siden udstømmende Lava, men ofte ere de forskellige Kegler blevne hæmmede i deres Udvikling ved Nabokraternes Udbrud, eller flere ere sammenvævede til et fuldstændigt Kaos; ofte findes flere Krateringe inden i hinanden, frembragte ved fortsatte Udbrud med aftagende Styrke; ofte have Kraterne en aflang Form og flere Udbrudsaaninger efter Spalteretningen. Uregelmæssighederne i Kraterformen ere vel som oftest fremkomne derved, at Udbrudsstedet ved smaa Forandringer i Kanalen har flyttet sig lidt, hvorved der dannedes flere hverandre kryssende, sammenfildrede Krateringe. Nogle Steder, f. Eks. ved Helgafell, Núphlðarháls og Trölladyngja, have smaa ubetydelige Lavastrømme uden Spor af Kraterdannelse eller Dannelse af Slaggerygge udgydt sig fra Tuffjældenes Sider aldeles som Kilder, der udspringe under en Fjældside. Alle Kraterækkerne ere forholdsvis unge, mange af de ældre ere sikkert forsvundne under nyere Lavaflomme og saaledes udslettede. Naar Lavastrømmene blottes i Tværsnit ved Erosionen eller Sænkninger, ses kun Lavabænke med tilhørende Gange og hist og her mellemliggende løsere Slaggemasser, Levninger af de gamle Kratere.

Nogle enkelte Geologer, der kun have set større Centralvulkaner eller de i nogle Lande saa almindelige Eksplosionskratere, nægte ligefrem Spalteeruptioner og

Kraterdannelse paa Spalter, disse Videnskabsmænd burde rejse til Island og gøre nogle Udflugter til Reykjanes Halvøen samt til Udbygderne ved Skaptá, her vilde de faa Syn for Sagen. Hele Halvøens Bygning viser sig ved første Øjekast at være knyttet til Spalter og Dislokationer med Retningen SV. til NØ. Fjældretningerne, Kraterækkerne og de mange aabne Spalter vise dette. Halvøen synes oprindeligt at have dannet et sammenhængende Plateau, men dens vestlige Del udenfor Langahlið og Kleifarvatn synes senere at være sænket, og de derværende Bjerge ere rimeligvis Rester af det oprindelige Plateau, som ved Sænkninger og Brud fra SV. til NØ. er blevet afdelt i mange Strimler, hvad der er en almindelig Fremtoning i Islands vulkanske Egne. Hele Halvøens Underlag dannes af Tuf og Breccie, Liparit findes ikke, med Undtagelse af en ubetydelig Indlejrning i Hengill, større Basaltmasser ere ogsaa ukendte, Konglomerater, der ere saa almindelige i Bjergene omkring det sydlige Lavland, har jeg ikke fundet; Surtarbrand eller ældre Fossilier findes heller ikke. Tuffen og Breccien dækkes de fleste Steder af isskuret Dolerit; Doleritstrømmenes Udbruds-aabninger er det dog ikke lykkedes mig at finde paa Halvøen, hvad der heller ikke er saa underligt, da Overfladen de fleste Steder dækkes af nyere Lavastrømme. Selvfølgelig ere Doleritstrømmene fremkomne under en længere Periode baade før Istiden og under denne og ere derfor af forskellig Alder. I Lágaskarð og andre Steder viser det sig, at i det mindste en stor Del af dem er bleven dannet, efter at Landet havde faaet sin nuværende Skulptur, og at Kysten siden har hævet sig i det mindste 40—50 Meter. Nyere marine Dannelser med Skallelvninger kender man kun fra Keflavík og Omegnen af Reykjavík. Strandvolde og Kystterrasser ere især fremtrædende i Ølfus. De glaciæle Dannelser, Moræner og lignende ere her af en aldeles underordnet Betydning, men Skuringsmærker findes hyppig paa Doleriten, derimod forvittres den løse Tuf saa let, at den kun yderst sjældent viser en isskuret Overflade. Reykjanes Halvøen synes at høre til de yngste Dele af Island, og i en ikke meget fjærn Fortid synes dens yderste Spids at have strakt sig længere ud i Havet end nu. Som man af det foregaaende vil have set, findes der ingen alkaliske Kilder paa selve Reykjaneshalvøen, men derimod svovlsure Kilder og Fumaroler i Mængde.

Reykjanes-Halvøen er, som vi have set, et af de mest øde og ufrugtbare Kyst-Landskaber paa Island. Skønt Halvøen gennemgaaende ligger lavt, har et forholdsvist mildt Klima og rigelig Nedbør, saa er Plante-

væksten dog meget kummerlig udviklet, men dette skyldes udelukkende Halvøens gennemvulkanske Natur. Vandet opsuges af den porøse Tuf og Breccie og af de udstrakte doleritiske og basaltiske Lavamarker, hvorigennem Vandet løber som igennem en Si; her findes hverken glaciæle Leraflejringer eller tættere, ældre Bjergarter, der kunne holde Fugtigheden tilbage, og deraf følger, at der næsten ingen Vandløb findes hverken i Fjældene eller paa Lavlandet. Mindre Søer og Vandsamlinger ere ogsaa meget sjældne. Ved Herðisavík og Krisuvík er Nedbøren størst, her modtages Regnskyerne fra Havet af temmelig høje og stejle Fjælde, og ved Kysten og i de Dale, som herfra strække sig ind imellem Fjældene, er Plantevæksten ogsaa forholdsvis frodig i Sammenligning med andre Egne paa Reykjanes, men Vandløb dannes der dog ikke paa Grund af Jordbundens Beskaffenhed. Ogsaa de højere Bjerge og Bjergsider have noget af en Ørkenkarakter, som man ellers sjældent træffer ved Kysten, men ofte i det indre Island. Rindende Vand ses intetsteds, kun tørre Vandrender med grovt Grus og Klippestykker, disse Render ere kun vandfyldte en kort Tid af Aaret, under Tøbruddet om Foraaret og enkelte Gange under Tøvejr om Vinteren. Sletterne nedenfor Svínahraun og Lyklafell kunne saaledes af og til oversvømmes af flere sammenstødende, rivende Vandløb under pludselig Tø, men Lavastrømmene og Breccielagene opsuge alle saadanne Vandmasser som en Svamp, og efter kort Tid ligge de oversvømmede Strækninger hen som tørre og øde Grus- og Sandflader. De voldsomme og pludselige Vandstyrtninger ere ikke til nogen Gavn for Vegetationen, tværtimod ofte til stor Skade; thi den Smule Jordsmon, der er begyndt at dannes, skylles bort, og paa de øde Grusflader have saa Stormene frit Spil og ødelægge ved Sandflugt, hvad der er tilbage.

Paa Reykjanes Halvøen trives en Smule forkroblet Pile- og Birkekrat kun meget faa Steder, f. Eks. ved Undirhliðar og i Almennigur. Rigtige Lyngheder have kun en ringe Udstrækning og ødelægges ogsaa af Mennesker og Kreaturer, herefter kommer Flyvesandet i Bevægelse og kan bortblæse Jordsmonnet af store Strækninger. Efter hvad jeg hørte 1883 plejede enkelte Bønder i Hafnir aarlig at oprive 30—40 Hestebyrder Lyng til Brændsel og Føde for Kreaturer. Mosejordbund (mýrar), der ellers optager saa store Strækninger paa Island, mangler næsten helt paa Reykjanes, og de tørre Græsmarker have i Forhold til Arealet kun en diminutiv Udstrækning. Omkring Gaardene findes smaa Pletter Hjemmemarker og hist og her smaa Stykker

græsbevokset Udmærk ved Kysten. I det indre af Halvøen findes der kun pletvis lidt Græsland, især i Dalene ved Sveifluháls og Njúphlóðarháls. Det Areal, der har et tæt Plantedække, er altsaa forsvindende i Forhold til den plantefattige Ørken, der optager næsten hele Halvøen. Kun en Del af denne kan benyttes til Sommergræsning for de nøjsomme Faar. En Ørken i samme Forstand som Islands indre Højflader er Halvøen dog ikke. Lavamarkerne ere de fleste Steder bevoksede med Mosser, der ofte dække betydelige Arealer med tykke Tæpper, Fanerogamer findes ogsaa spredte omkring og samle sig især i Fordybningerne, medens Bregner ere almindelige i Kløfter og Huler. Der er dog en betydelig Forskel paa Lavastømmene efter deres Alder og Beliggenhed. Lavastømmene i Halvøens Indre ere meget fattigere paa Planter, end de der ligge nær ved Kysten, og der kan i denne Henseende være betydelig Forskel paa en enkelt Lavastroms øvre og nedre Løb. Andre Steder paa Island er denne Forskel endnu større og en Lavastrom, der oppe paa Højlandet er helt blottet for Plantevækst, kan nede i Bygden være dækket med tykt Jordsmon, Lynghede eller Krat. Man maa derfor være meget varsom med at slutte sig til en Lavastroms Alder efter dens Plantevækst. Lichener synes paa Reykjanes-Halvøen at være fattigere paa Arter og Individuer end mange Lavastrome paa Nordlandet.

Af Reykjanes geologiske Bygning følger, som vi have set, den store Plantefattigdom, og af Plantevæksten ere Næringsvejene afhængige. Landbrug og Kvægavl have her kun en meget ringe Betydning, og Befolkningen er næsten udelukkende henvist til Fiskerierne som Hovederhverv. Enge eller større Græsflader findes næsten ikke, og Hø kan kun faas af de meget smaa og tarvelige Hjemmemarker. Heraf følger, at man kun kan holde faa Køer og Heste; lidt bedre er det med Faarene. Sommergræsgange for dem haves hist og her, men mange dræbes af Ræve, og saa kniber det ogsaa med Vinterfoder for dem, da Engene mangle. I Aaret 1901 holdtes paa Reykjanes Halvøen¹⁾ 413 Stykker Kvæg, 595 Heste og 6426

¹⁾ Gullbringusýsla med Undtagelse af Seltjarnarnes- og Bessastaða-hreppur; den Del af Arnessýssel, der stræk-

Faar, eller omtrent 10 Stykker Kvæg, 15 Heste og 156 Faar for hvert 100 Mennesker, men samtidig var Forholdet for hele Landet 31 Stkr. Kvæg, 56 Heste og 980 Faar for hvert Hundrede Indbyggere. Af det dyrkede Areal paa Reykjanes regnedes 1901 Hjemmemarker (tún) at være 1711 „dagsláttur“ eller omtr. $5\frac{1}{2}$ □ Kilometer og Kaal- og Kartoffelhaver 101 „dagsláttur“. Hele det dyrkede Areal er altsaa efter de statistiske Beretninger omtr. 6 □ Kilometer¹⁾. Hvis vi antage, at Halvøen (til Sysselgrænsen for Arnessýsla) har et Areal af omtrent 1000 □ Km., saa er vel næppe mere end $\frac{1}{50}$ (eller 20 □ Km.) bevoksede med Graminæer, Halvgræs og anden tæt stillet Vegetation, der kan tjene til Foder for Kvæg og Heste; det øvrige har nærmest Karakter af Fjældmark med dens forskellige Afskygninger.

Befolkningens Hovednæringsvej er Fiskeri, der drives med aabne Baade. Disse ere paa Grund af Brændingen meget større paa Halvøens Sydkyst end ved Faxaflói; paa Nordkysten anvender man Torskenet, som dog nu ikke altid kunne ligge i Fred formedelt de mange omstrefjende Damprawlere. Fiskeriet med aabne Baade er i de senere Aar i disse Egne gaaet meget tilbage, og Fiskerne drage om Sommeren skarevis til Østlandet og til andre Egne, hvor Fiskeriet nu giver større Udbytte end før. I de førnævnte Egne paa Reykjanes havdes i Aaret 1865 582 Baade, men i 1900 kun 154; dertil maa dog bemærkes, at mange nu ogsaa tage Hyre paa større Dæksfartøjer, der ere tiltagne meget i Antal i den senere Tid. I Aaret 1900 havde man paa Island 140 større Fiskerskibe med en Besætning af 1764 Mand.

ker sig ud paa Halvøen (Selvogur og Ølfus), ere her heller ikke regnede med.

¹⁾ Paa Reykjanes-Halvøen (med de før nævnte Grænser) høstede 1901 18,969 Hestebyrder Hø fra Hjemmemarker („taða“), men fra Enge og Udmærk („úthey“) kun 1716. Dette viser, at den græsbevoksede Udmærk har en meget lille Udstrækning og har kun ringe Betydning for Kreaturholdet. Til Sammenligning kan nævnes, at man samme Aar i en eneste lille Bygd, det græsrigge Ølfus, høstede 7724 Hestebyrder „taða“ og 29,033 Hestebyrder „úthey“. En Hestebyrde Hø har en Vægt af 160—200 Pund.